

Kön & Våld

Gender & violence

Ett nordiskt forskningsprogram
A Nordic Research Programme

2000-2004

Slutrapport *Final Report*

Kön & Våld Gender & violence

Ett nordiskt forskningsprogram *A Nordic Research Programme*

2000-2004

Slutrapport *Final Report*

TemaNord 2005:544

© Nordic Council of Ministers, Copenhagen 2005

ISBN 92-893-1175-4

Print: Aka -Print A/S, Århus 2005

Cover: Kjell Olsson, Publication Unit, NCM

Layout: Publication Unit, NCM

Copies: 2,000

Printed on environmentally friendly paper

This publication can be ordered on www.norden.org/order. Other Nordic publications are available at www.norden.org/publications

Printed in Denmark

Nordic Council of Ministers

Store Strandstræde 18

DK-1255 Copenhagen K

Phone (+45) 3396 0200

Fax (+45) 3396 0202

Nordic Council

Store Strandstræde 18

DK-1255 Copenhagen K

Phone (+45) 3396 0400

Fax (+45) 3311 1870

www.norden.org

Nordic co-operation

Nordic co-operation, one of the oldest and most wide-ranging regional partnerships in the world, involves Denmark, Finland, Iceland, Norway, Sweden, the Faroe Islands, Greenland and Åland. Co-operation reinforces the sense of Nordic community while respecting national differences and similarities, makes it possible to uphold Nordic interests in the world at large and promotes positive relations between neighbouring peoples.

Co-operation was formalised in 1952 when *the Nordic Council* was set up as a forum for parliamentarians and governments. The Helsinki Treaty of 1962 has formed the framework for Nordic partnership ever since. The *Nordic Council of Ministers* was set up in 1971 as the formal forum for co-operation between the governments of the Nordic countries and the political leadership of the autonomous areas, i.e. the Faroe Islands, Greenland and Åland.

Innehåll – Contents

Sammanfattning	7
Summary	13
1. Inledning	19
1.1 Målsättning	20
1.2 Organisation.....	20
2. Introduction	23
2.1 Objectives	24
2.2 Organisation.....	24
3. Forskningsperspektiv	27
3.1 Satsningsområden	28
4. Research perspective	31
4.1 Prioritised areas of research	32
5. Stöd till forskning.....	35
6. Support to research.....	37
7. Projekt – Projects	39
7.1 Nätverk – Networks	39
7.2 Enskilda projekt – Individual projects	72
8. Utåtriktade verksamheter	95
8.1 Nordiska forskningskonferenser och seminarier	95
8.2 Information om programmet.....	96
9. Dissemination activities	99
9.1 Nordic research conferences and seminars	99
9.2 Information about the programme	100

10. Slutsatser och utmaningar.....	103
10.1 Förslag.....	107
11. Conclusions and challenges.....	109
11.1 Suggestions	113
Yhteenveto.....	117

Sammanfattning

Den konsensusorienterade nordiska jämställdhetsforskningen och jämställdhetspolitiken har lett till stora förbättringar inom många samhällsområden. Denna positiva utveckling är dock inte lika påtaglig när det gäller området kön och våld, till exempel våld och våldtäkt i nära relationer, oftast mot kvinnor och flickor. Jämställdhetsideologi utrotar inte könsbaserat våld. Detta faktum gör nordisk forskning på området internationellt intressant och viktig när det gäller nordiska välfärdsstater. I ett internationellt forskningssammanhang är nordisk forskning om könsbaserat våld inte bara ett intressant tillskott till området utan kan även öppna för nya teoretiska ansatser. Just därför att de nordiska länderna har många gemensamma strukturella och ideologiska drag kan till exempel jämförande undersökningar på områden där man har gått skilda vägar vara mycket fruktbara.

För att skapa reella förutsättningar för nordiskt samarbete på detta forskningsområde och möjligheter för forskare runt om i Norden att samarbeta och utbyta resultat och idéer beslutade Nordiska Ministerrådet 1999 att inrätta ett nordiskt femårigt forskningsprogram på temat kön och våld. De projekt som ingått i programmet pågick under perioden 2000 till 2004. För att möjliggöra spridning av programmets resultat såväl till forskarsamhället som till det omgivande samhället, samt programkommitténs egen utvärdering av programaktiviteterna förlängdes programperioden till den 31 december 2005. Programmet har haft en sammanlagt beviljning från Nordiska Ministerrådet på drygt 18 MDKK till programaktiviteter och administration.

Avsikten med programmet har först och främst varit att knyta samman små och spridda forskningsmiljöer i Norden och att ge stöd till kompetensuppbyggandet och forskarutbildningen i de nordiska länderna. Syftet har även varit att skapa en bättre översikt över redan existerande kunskap i

och utanför Norden samt att ta fram ny kunskap på prioriterade områden; att skapa mer kontakt och etablera ett tätare samarbete mellan forskare i Norden och därmed öka synergieffekten; att stödja deltagande från forskningsmiljöerna i Norden där forskningen står svag; samt att öka synlighet, höja status och bidra till bättre institutionalisering av forskningsområdet i Norden

Programmet har letts av en programkommitté utsedd av Nordiska Ministerrådet. Kommittén har haft det övergripande ansvaret för programmet initiering och förvaltning. Den har bestått av en representant från varje land och har dessutom haft observatörer från de självstyrande områdena. Administrationen av programmet har varit förlagt till Nordisk Forskerutdanningsakademi – NorFA (2000-2004)/NordForsk (2005) som är en organisation under Ministerrådet med ansvar för nordiskt samarbete inom forskning och forskarutbildning. Programmets sekretariat har bestått av en vetenskaplig koordinator och sekreterare till kommittén, samt en administrativ projektledare.

Mot bakgrund av den övergripande målsättningen att öka kunskapen inom området kön, våld och kultur beslutade programkommittén om innehållsmässiga avgränsningar av fyra särskilt angelägna forskningsområden. Vid utlysningar av medel och inbjudningar till konferenser har bidrag inom dessa fyra områden särskilt efterfrågats.

- Makt, våld, sexualitet och offerskapande (victimisation) som könsspecifik process
- Föräldraskap, kön och våld: föräldraskapet som könsbaserad samhällsinstitution
- Maskulinitet och våld som ömsesidigt konstituerande och kulturella definitioner av sexualitet som överordnar mäns och underordnar kvinnors sexualitet
- ”Kulturens” och ”kultureernas” betydelse för sambandet mellan kön och våld

Under den andra halvan av programperioden har projektansökningar som berör temat trafficking och prostitution också efterfrågats.

När programmet nu avslutats kan programkommittén konstatera att kunskapsmässigt har programmet bidragit till att bryta väg för nya perspektiv inom våldsforskningen. Sammantaget kan sägas att programmet

har lyckats väl med att uppfylla sina kunskapsmässiga målsättningar. De fyra prioriteringsområdena har trots vissa brister garanterat en avsevärd kunskapsmässig bredd inom det nordiska forskningsområdet och även aktivt bidragit till att initiera nya forskningsfält. När det gäller den fortsatta forskningen på detta fält kan de stora linjerna sägas vara dragna redan, både inom forskningen och på den samhällspolitiska nivån. Vi har idag en relativt tydlig bild av våldets omfattning och kvinnors utsatthet som offer i de nordiska länderna. Mäns våld mot kvinnor har lyfts fram på den politiska dagordningen inom FN och EU och sambandet mellan våld och ojämlika maktförhållanden mellan könen har tagits som utgångspunkt för politiska deklarationer och handlingsplaner. De praktiska åtgärderna – interventionen – har börjat dokumenteras på olika nivåer. Beskrivningen av vad som är att beteckna som våld och förtryck har blivit alltmer likformig mellan länder och kulturer. Samtidigt har flykting- och migrationsströmmar ökat det mångkulturella inslaget i till exempel de tidigare relativt homogena nordiska länderna. Till detta kommer en större uppmärksamhet av våldets samhällsekonomiska kostnader i takt med att sådana beräkningar görs i allt fler länder. Allt detta kommer att ställa forskningen inför nya krav på en mer precis kunskap om mekanismerna bakom våldet i allt fler olika sammanhang. Bilden måste nyanseras och preciseras och på samma gång utvidgas till att omfatta många fler aspekter och kontexter.

Forskningspolitiskt har programmet inneburit att redan existerande nätverk har kunnat utvidgas och få en mer nordisk karaktär, samtidigt som helt nya kontakter har etablerats genom programmet. Förutsättningar har skapats för att via möten, seminarier, workshops och konferenser utveckla nordiska forskningsperspektiv. De medel som programmet haft till sitt förfogande har däremot inte varit tillräckliga för att möjliggöra mer djupgående komparativa studier med ett deltagande från alla nordiska länder. I valet mellan bredd och djup har kommittén ansett att en ingående kvalitativ studie av förhållandena i ett land också kan ha stor nordisk relevans. Utvecklandet av ett mera integrerat nordiskt forskningsperspektiv ställer krav på en bredare finansiering och ett större åtagande på den nationella nivån. Till detta kommer att programkommittén även haft i uppgift att särskilt stödja svaga forskningsmiljöer. Här har programmet kunnat spela en avgörande roll för att kvalificerad forskning på området överhuvudtaget har kommit till stånd. I det stora hela har detta dock inte

förmått rubba den grundläggande skevhet i forskningsresurser och miljö som fortfarande består mellan de nordiska länderna. Den stora utmaningen för den framtida forskningspolitiken gäller frågan om bibehållande av kontinuiteten i forskningen samt i den kompetens och det samarbete som har byggts upp genom programmet. Nordens gemensamma traditioner av välfärds- och jämställdhetspolitik erbjuder en unik utgångspunkt för forskning som bör tas till vara. Det nordiska perspektivet kommer att vara viktigt också inom EU. Samtidigt kommer förmågan att hävda vetenskaplig excellens inom det internationella forskarsamhället att bli avgörande också för den nordiska forskningen på området.

Forskning om kön och våld är i sig viktig och har hittills bidragit till att driva metod- och teoriutvecklingen framåt också på andra fält, men avsikten med forskning om kön och våld är givetvis inte endast att stimulera debatt och nya frågeställningar. Forskningen är också av stor allmänpolitisk relevans och dess yttersta motivation är att bidra till att våld i allmänhet, och mäns våld mot kvinnor och barn i synnerhet, minskar och på sikt elimineras i våra samhällen. Våld är både ett socialt, individuellt och kulturellt problem, som måste hanteras på ett mer effektivt sätt än hittills. Den viktigaste utmaningen inför framtiden består i att väcka en förståelse hos politiker och praktiker för att könsrelaterat våld inte bara är en företeelse som angår kriminal- och socialvård utan har relevans för snart sagt alla sektorer. Avgörande för en framgångsrik intervention är hur väl åtgärderna integreras och samordnas i den samlade välfärds-, social- och integrationspolitiken.

Mot denna bakgrund vill programkommittén föra fram några konkreta förslag för att säkra såväl kontinuiteten i den nordiska forskningen om kön och våld inför framtiden och spridningen av forskningsresultat, som förbättrad samordning och intervention. De riktar sig till såväl till Nordiska Ministerrådets generalsekreterare, samarbetsministrar och relevanta tematiska ministerråd, som till Nordiska rådets utskott. De första tre förslagen torde framförallt beröra generalsekreteraren, samarbetsministrarna, ministerråden för utbildning och forskning respektive jämställdhet, samt nordiska rådets utskott för kultur och utbildning respektive merborgar och konsumentfrågor, medan det sista förslaget är relevanta för ytterligare ministerråd (som arbetsmarknad och arbetsmiljöpolitik, bygg och bostadsfrågor, ekonomi, konsumentfrågor, lagstiftningsfrågor,

narkotikafrågor, regionalpolitik, social och hälsofrågor) och utskott (vålfärd, näringsliv).

Programkommittén för Kön och våld föreslår att:

- det tillskjuts medel för att skapa en *institutionaliserad nordisk centrumbildning* som kan hävda *internationell excellens* för nordisk forskning om kön och våld. Detta kan förslagsvis ske på den nordiska nivån genom en utvidgning av NIKK:s respektive NordForsk:s uppdrag, men kan också ske genom ett större åtagande från de nordiska länderna på den nationella nivån;
- det utfärdas *rekommendationer* till de nordiska nationella forskningsråden att göra programsatsningar och att garantera en vetenskaplig kompetens på området i beredningskommittéer eller genom särskilda sakkunniga. Detta är särskilt angeläget i förhållande till de länder där speciella satsningar på forskningsområdet kön och våld inte har gjorts tidigare;
- det tillskjuts medel till en *institutionalisering av forskningsinformation* på detta fält riktad till journalister, politiker, tjänstemän och praktiker, förslagsvis genom en utvidgning av NIKK:s uppdrag, eller genom en ökad samordning mellan befintliga kanaler för forskningsinformation på den nationella nivån;
- en *översyn* görs i samtliga relevanta råd, ämbetsmannakommittéer och utskott av hur väl forskningsresultat och kunskap om kön och våld är integrerade i Nordiska Rådets och Nordiska Ministerrådets egna verksamheter.

Summary

The consensus-oriented Nordic research on gender equality and gender politics has led to substantial improvements within many sectors of society. This positive development is however not as evident in the area of gender and violence, for example regarding violence and rape in close relationships, mainly directed against women and girls. The ideology of gender equality does not wipe out gendered violence. This fact makes Nordic research in the field internationally interesting and important for Nordic welfare states. In an international research context, Nordic research on gendered violence is not just an interesting empirical contribution to the field, but can also create possibilities for new theoretical advances. Precisely because the Nordic countries have many structural and ideological similarities, comparative studies in areas where they have gone in different directions can be very fruitful.

To create increased opportunities for Nordic co-operation in this field of research and possibilities for researchers to work together, exchange ideas and results the Nordic Council of Ministers decided (in 1999) to fund a five-year research programme on gender and violence. The projects supported by this research initiative ran from 2000 to 2004. The programme period was extended to 31 December 2005 in order to enable the dissemination of results – both within academic circles and to the societies at large – as well as to give time for the programme committee's own evaluation of the programme activities. The total sum of the grant from the Nordic Council of Ministers to programme activities and administration has been approximately 18 MDKK.

The programme's primary aim has been to connect small and dispersed research communities in the Nordic countries, and to support Nordic development and research training in this field of expertise. The aim has also been to:

- contribute to a more comprehensive overview of existing knowledge inside and outside the Nordic countries, and the promotion of new knowledge in the prioritised fields,
- assist participation from Nordic research communities where research is less developed,
- enhance the visibility and status of this field of research in the Nordic countries while advancing its institutionalisation.

The programme has been managed by a steering committee appointed by the Nordic Council of Ministers. The steering committee has had the overall responsibility for the initiation and ongoing administration of the programme. It has consisted of a representative from each country and observers from the self-ruling areas. The administrative support for the programme has been provided by the Nordic Academy for Advanced Study – NorFA (2000–2004)/NordForsk (2005), which is a Nordic organisation working under the Nordic Council of Ministers and responsible for Nordic research co-operation and education. The secretariat has consisted of a scientific programme co-ordinator and secretary to the steering committee and an administrative project leader.

In the context of an overall aim to increase the knowledge within the field of gender, violence and culture, four research areas are defined as of particular importance. Calls for proposals for research projects as well as invitations to conferences have specifically asked for contributions within these four areas.

- Power, violence, sexuality and victimisation as a gender specific process.
- Parenthood, gender and violence: parenthood as a gendered social institution.
- Masculinity and violence as mutually constituting one another and cultural definitions of sexuality which privilege men's, and subordinate women's, sexuality.
- The implications of "culture" and of "cultures" for the link between gender and violence.

In the second half of the programme period applications for funding of research on trafficking and prostitution have also been invited.

When the programme is now finished the programme committee's conclusion is that in terms of knowledge development this research initiative has contributed significantly to the development of new perspectives within violence research. All in all, the aims as regards knowledge development can be said to have been fulfilled. In spite of the fact that the four prioritised areas of research do not fully capture the extent of ongoing and relevant research in this field, they have secured a breadth within this field and actively contributed to the initiation of new fields of research. As regards the continued study of gender and violence, key perspectives can be said to have been established already, both within research and at the policy level. Today there is a lot of knowledge about the extent of violence and women's subjection to violence. Men's violence against women has been placed on the policy agenda by the United Nations and within the European Union and the link between violence and unequal power relations between women and men has been the point of departure for policy declarations and plans of action. Documentation of intervention measures has started at different levels. The definitions of violence and oppression are getting increasingly similar between countries and cultures. At the same time, asylum seeking and migration patterns have contributed to an increasingly multicultural situation in, for example, the previously relatively homogenous Nordic countries. In addition, an increasing interest in the societal costs of violence can be seen in the wake of the calculations of such costs in different countries. All of this will create a new level of demand for more specific insights into the mechanisms behind violence in different contexts. The current picture must be supplemented with more nuanced and focused analyses. Simultaneously, it must be expanded to encompass many more aspects and contexts of violence.

In terms of research policy, the programme has meant that existing networks have been expanded and their Nordic profile has been strengthened. At the same time, new contacts have been established through the programme. Opportunities have been created through meetings, seminars, workshops and conferences to develop Nordic research perspectives. However, the level of funding for the programme has not enabled in-depth comparative studies with participants from all the Nordic countries. Choosing between breadth and depth, the committee has considered in-depth studies of the situation in one country to be relevant also at a Nord-

ic level. The development of a more integrated Nordic research perspective requires a more substantial support financially and a stronger commitment to research on gender and violence at the national level. It can also be added that the aims of the programme include the support to Nordic research communities where research is less developed. Here the programme has played a key role by supporting qualified research in this field. However, this support has not significantly changed the asymmetry between different countries as regards resources and research milieus. The asymmetry between different countries still exists. A central challenge for future research policy concerns the issue of continuity, and of how to maintain the competence and cooperation created through the programme. The common tradition of welfare and gender equality policies within the Nordic countries constitutes a unique point of departure for research. The Nordic perspective will also be important within the European Union. In addition, the ability to show excellence within the international research community will be decisive for future Nordic research in this field.

Research on gender and violence is in itself important and has so far contributed to the methodological and theoretical development in other fields as well. However, the aim of research on gender and violence is of course not limited to stimulating debate and new questions. The ultimate motivation for the research is to make sure that violence in general, and men's violence to women and children in particular, decreases and is in the long run eliminated from our societies. Violence is both a social, individual and cultural problem, which must be dealt with more efficiently than it has been so far. The central challenge for the future is to create an understanding among policy makers and practitioners of gendered violence as an issue not just for criminal law and social welfare interventions, but of relevance for more or less all sectors of society. A key feature of successful interventions will be the extent of integration and coordination of measures within social welfare and integration policies as a whole.

Drawing on the conclusions and challenges described above, the programme committee has formulated some concrete suggestions to secure future continuity in Nordic research on gender and violence, dissemination of research results, as well as improved coordination and intervention. These are aiming at the Secretary General, the ministers for Nordic co-operation and relevant thematic councils of ministers, as well as com-

mittees of the Nordic Council. The first three suggestions mainly concern the Secretary General, the ministers for Nordic co-operation, and the councils for research and education and for gender equality respectively, as well as the Nordic Council's committees on Culture and education and Citizen and consumer rights. The last suggestion concerns other councils of ministers (such as labour, housing, economy, consumer rights, law, narcotics, the regions, welfare and health) and committees (Welfare, Business and industry) as well.

The programme committee for Gender and Violence suggests that:

- funding is made available for *the institutionalisation of a Nordic centre* that will support *international excellence* of Nordic research on gender and violence. This could be achieved at a Nordic level through an expansion of the tasks given to NIKK (the Nordic Institute for Women's Studies and Gender Research) and NordForsk (the Nordic Research Board) respectively, or it could possibly be achieved through a stronger commitment to this field of research at the national level;
- *recommendations* to the national research councils in the Nordic countries are issued, recommendations to support research in this field and to guarantee a scientific competence on gender and violence in the selection committees of the research councils, or through special reviewers of applications. This is of particular importance in relation to the countries where no special programmes in this field have been initiated so far;
- funding is made available for *the institutionalisation of dissemination of research results* and information within this field, aiming at journalists, policy makers and practitioners, for example through an expansion of the tasks given to NIKK, or through increased co-ordination between existing national information resources;
- all relevant councils of ministers, committees of senior officials and committees within the Nordic Council carries out *a thorough review* of the extent to which existing research results and knowledge on gender and violence is integrated into the activities within the organisation of the Nordic Council and Nordic Council of Ministers.

1. Inledning

De nordiska länderna karaktäriseras av en starkt uttalad jämställdhetsideologi med förankring i lagstiftning och annan offentlig normbildning, och de nordiska länderna är idag välfärdsstater där kvinnor har en förhållandevis stark ställning i det offentliga. Den konsensusorienterade nordiska jämställdhetsforskningen och jämställdhetspolitiken har lett till stora förbättringar inom många samhällsområden. Denna positiva utveckling är dock inte lika påtaglig när det gäller området kön och våld, till exempel våld och våldtäkt i nära relationer, oftast mot kvinnor och flickor. Jämställdhetsideologi utrotar inte könsbaserat våld. Detta faktum gör nordisk forskning på området internationellt intressant och viktig när det gäller nordiska välfärdsstater. I ett internationellt forskningssammanhang är nordisk forskning om könsbaserat våld inte bara ett intressant tillskott till området utan kan även öppna för nya teoretiska ansatser. Just därför att de nordiska länderna har många gemensamma strukturella och ideologiska drag kan till exempel jämförande undersökningar på områden där man har gått skilda vägar vara mycket fruktbara.

För att skapa reella förutsättningar för nordiskt samarbete på detta forskningsområde och möjligheter för forskare runt om i Norden att samarbeta och utbyta resultat och idéer beslutade Nordiska Ministerrådet 1999 att inrätta ett nordiskt femårigt forskningsprogram på temat kön och våld. De projekt som ingått i programmet pågick under perioden 2000 till 2004. För att möjliggöra spridning av programmets resultat såväl till forskarsamhället som till det omgivande samhället, samt programkommitténs egen utvärdering av programaktiviteterna förlängdes programperioden till den 31 december 2005. Programmet har haft en sammanlagt beviljning från Nordiska Ministerrådet på drygt 18 MDKK till programaktiviteter och administration.

1.1 Målsättning

Avsikten med programmet har först och främst varit att knyta samman små och spridda forskningsmiljöer i Norden och att ge stöd till kompetensuppbyggandet och forskarutbildningen i de nordiska länderna. Syftet har även varit att:

- skapa en bättre översikt över redan existerande kunskap i och utanför Norden samt ta fram ny kunskap på prioriterade områden,
- skapa mer kontakt och etablera ett tätare samarbete mellan forskare i Norden och därmed öka synergieffekten,
- stödja deltagande från forskningsmiljöerna i Norden där forskningen står svag,
- öka synlighet, höja status och bidra till bättre institutionalisering av forskningsområdet i Norden.

Programmet har riktat sig till forskare och forskarstuderande inom kvinno/mans- och könsforskningsmiljöer, samhällsvetenskapliga, socialpolitiska och humanistiska samt juridiska och medicinska forskningsmiljöer. Målgrupper för information om programmet och den forskning som bedrivits är politiker, ämbetsmän, socialarbetare och journalister.

1.2 Organisation

Programmet har letts av en programkommitté utsedd av Nordiska Ministerrådet. Kommittén har haft det övergripande ansvaret för programmets initiering och förvaltning. Den har bestått av en representant från varje land och har dessutom haft observatörer från de självstyrande områdena. Administrationen av programmet har varit förlagt till Nordisk Forskerutdanningsakademi – NorFA (2000–2004)/NordForsk (2005) som är en organisation under Ministerrådet med ansvar för nordiskt samarbete inom forskning och forskarutbildning. Programmets sekretariat har bestått av

en vetenskaplig koordinator och sekreterare till kommittén, samt en administrativ projektledare.

Danmark: Beth Grothe Nielsen, Aarhus universitet (2000–2001),

Flemming Balvig, Københavns universitet (2002–2005)

Finland: Aili Nenola, Helsingfors universitet (Ordförande 2000–2001)

Island: Ingólfur V. Gislason, Jämställdhetskontoret

Norge: Kristin Skjørten, Institutt for Samfunnsforskning

Sverige: Jonas Liliequist, Umeå universitet (Ordförande 2002–2005)

Færøerne: Eyðun Joensen, Landssjúkhuset

Grønland: Mariekathrine Poppel, Grønlands universitet

Åland: Vivan Nikula, Ålands landskapsregering

Programkoordinator: Maria Eriksson, Göteborgs universitet

Administrativ projektledare: Morten Bennum (2000–2001), Torkild Vinther (2002–2005) NorFA/NordForsk

2. Introduction

The Nordic countries are characterised by a strongly pronounced ideology of gender equality anchored in legislation and other sources of public norms, and the Nordic countries are today welfare states where women have a relatively strong position in the public sphere. The consensus-oriented Nordic research on gender equality and gender politics has led to substantial improvements within many sectors of society. This positive development is however not as evident in the area of gender and violence, for example regarding violence and rape in close relationships, mainly directed against women and girls. The ideology of gender equality does not wipe out gendered violence. This fact makes Nordic research in the field internationally interesting and important for Nordic welfare states. In an international research context, Nordic research on gendered violence is not just an interesting empirical contribution to the field, but can also create possibilities for new theoretical advances. Precisely because the Nordic countries have many structural and ideological similarities, comparative studies in areas where they have gone in different directions can be very fruitful.

To create increased opportunities for Nordic co-operation in this field of research and possibilities for researchers to work together, exchange ideas and results the Nordic Council of Ministers decided (in 1999) to fund a five-year research programme on gender and violence. The projects supported by this research initiative ran from 2000 to 2004. The programme period was extended to 31 December 2005 to enable the dissemination of results – both within academic circles and to the societies at large – as well as to give time for the programme committee's own evaluation of the programme activities. The total sum of the grant from the Nordic Council of Ministers to activities and administration has been approximately 18 MDKK.

2.1 Objectives

The programme's primary aim has been to connect small and dispersed research communities in the Nordic countries, and to support Nordic development and research training in this field of expertise. The aim has also been to:

- contribute to a more comprehensive overview of existing knowledge inside and outside the Nordic countries, and the promotion of new knowledge in the prioritised fields,
- assist participation from Nordic research communities where research is less developed,
- enhance the visibility and status of this field of research in the Nordic countries while advancing its institutionalisation.

The programme has addressed researchers and research students within the women's/men's/gender studies communities, the research communities of social sciences, social policy, humanities as well as law and medicine. Target groups for information about the research within the programme are politicians, civil servants, social workers as well as journalists.

2.2 Organisation

The programme has been managed by a steering committee appointed by the Nordic Council of Ministers. The steering committee has had the overall responsibility for the initiation and ongoing administration of the programme. It has consisted of a representative from each country and observers from the self-ruling areas. The administrative support for the programme has been provided by the Nordic Academy for Advanced Study – NorFA (2000–2004)/NordForsk (2005), which is a Nordic organisation working under the Nordic Council of Ministers and responsible for Nordic research co-operation and education. The secretariat has consisted of a scientific programme co-ordinator and secretary to the steering committee and an administrative project leader.

Denmark: Beth Grothe Nielsen, Aarhus University (2000–2001),

Flemming Balvig, University of Copenhagen (2002–2005)

Finland: Aili Nenola, Helsinki University (Chair 2000–2001)

Iceland: Ingólfur V. Gislason, Gender equality office

Norway: Kristin Skjærten, Institutt for Samfunnsforskning

Sweden: Jonas Liliequist, Umeå University (Chair 2002–2005)

Faeroe Islands: Eyðun Joensen, National Hospital

Greenland: Mariekathrine Poppel, University of Greenland

Åland: Vivan Nikula, The Government of Åland

Programme Co-ordinator: Maria Eriksson, Göteborg University

Administrative project leader: Morten Bennum (2000–2001), Torkild

Vinther (2002–2005) NorFA/NordForsk

3. Forskningsperspektiv

När det gäller forskningsprogrammets generella perspektiv, bygger den övergripande ramen för programmet på insikten om kulturella könsförståelsers stora betydelse. Det handlar om vad samhällsmedborgare i olika skikt och delkulturer uppfattar som normalt, moraliskt rätt och önskvärdt till exempel när det gäller kvinnors och mäns sociala utrymme eller ”egenskaper”, och på vilka sätt detta i sin tur påverkar hur våldshandlingar mellan människor uppfattas, både av den som begår dem, den som drabbas och de som ska ingripa. Synen på kön har alltså ett intimt samband med synen på våld. Det blir mot den bakgrunden nödvändigt att undersöka vilka förståelser, diskurser och praktiker i samhället som skapar och återskapar våldets asymmetri och dess könsspecifika, sexualiserade struktur i de nordiska länderna.

Ett exempel är de ofta till synes könsneutrala och oskyldiga diskurser/förståelser som uttalat ”tillåter” mäns våld och gör kvinnor/flickor/barn till detta vålds offer, samt eventuella förbindelser mellan sådana processer och välfärdsstaternas konsensusorienterade jämställdhetsdiskurser. De gängse jämställdhetsideologiernas betoning av konsensus och könsneutralitet gör könsbaserade maktasymmetrier i relationer svåra att synliggöra och begreppsfasta i teorier och åtgärdsprogram. Att uppmärksamma makt kopplad till kön, både på individ- och samhällsplanet, är nödvändigt i utvecklandet av kunskap om kön och våld som kan ge underlag för nya förebyggande och behandlande insatser. De analytiska och teoretiska redskap som idag finns tillgängliga framförallt inom kvinnoforskning/feministisk forskning, samt denna forsknings empiriska resultat, utgör en god grund för en sådan kunskapsutveckling.

Begreppet kön är av flera skäl centralt i programmet, inte minst eftersom ”kön” kan förstås och behandlas analytiskt på olika sätt. Några exempel på teoretiska och analytiska förståelser av kön i forskning är kön

som empirisk kategori, kön som analytiskt och/eller feministisk perspektiv och kön som kulturellt perspektiv med tonvikt på hur diskursiva praktiker är könade. Ett analytiskt fokus på kön är viktigt i programmet, men programkommittén ansåg det samtidigt viktigt att inte på förhand begränsa vidden av de möjliga teoretiska förståelser av kön som kan bli aktuella. Forskare som ansökt till programmet har därför ombetts att redovisa hur de använder könsbegreppet i sin forskning.

3.1 Satsningsområden

Mot bakgrund av den övergripande målsättningen att öka kunskapen inom området kön, våld och kultur beslutade programkommittén om innehållsmässiga avgränsningar av fyra särskilt angelägna forskningsområden. Vid utlysningar av medel och inbjudningar till konferenser har bidrag inom dessa fyra områden särskilt efterfrågats.

3.1.1 Makt, våld, sexualitet och offerskapande (victimisation) som könsspecifik process

Motivering: Dynamiken i våldet och effekten på den som drabbas är ett område som kräver mer forskning inte minst för att skapa god kunskap om hur hjälpinsatser av olika slag bäst bör utformas. Bättre förståelser av ”offerskapandeprocessen” leder till minskad makt för våldet och våldsutövaren. Detta område är också teoretiskt centralt eftersom definitionen av ordet offer innehåller kulturellt ambivalenta värderingar av makt, styrka och svaghet: maskulinitet och femininet.

3.1.2 Föräldraskap, kön och våld: föräldraskapet som könsbaserad samhällsinstitution

Motivering: Diskursen om föräldraskap är i de nordiska länderna delvis präglad av jämställdhetsperspektiv. I debatten framhålls bland annat fädrens ökade deltagande i omsorgsarbetet med barn. Förekomsten av våld mot kvinnor och andra former av våld i hemmet ger en annan kontextuell ram för förståelser av föräldraskap i de nordiska länderna. Programmet har önskat initiera ökad kunskap om hur föräldraskap och barns uppväx-

tsituation ser ut såväl inom ramen för våldsrelationer som efter separationer. Det har också efterlyst ökad kunskap om hur moderskap och faderskap utformas i relationer där våld och sexuella övergrepp förekommer, samt kunskap om hur moderskap och faderskap konstitueras och om olika sidor av samarbete mellan föräldrarna efter separationen i familjer där våld förekommit. Ett intressant tema är till exempel könsnormers betydelse för vad som anses vara en ”tillräckligt bra” far respektive mor i dessa familjer. Detta tema bör utforskas både med utgångspunkt i parternas förväntningar och med utgångspunkt i omvärldens (inklusive de olika instanser familjen eventuellt kommer i kontakt med på grund av våldssituationen) förväntningar på och värderingar kring moderskap och faderskap i dessa familjer.

3.1.3 Maskulinitet och våld som ömsesidigt konstituerande och kulturella definitioner av sexualitet som överordnar mäns och underordnar kvinnors sexualitet

Motivering: Kunskap behövs om hur män och kvinnor tolkar och själva ger uttryck för kulturella föreställningar om kön, (hetero-, homo-) sexualitet, makt och våld och hur detta på olika sätt bidrar till asymmetri mellan könen och olika ”könskulturer”. Som exempel kan nämnas kvinnors och mäns olika tolkningar av pornografi, prostitution och vad som konstituerar en våldtäkt. Både kvinnor och män utsätts för våld men förövaren är nästan alltid en man - ny forskning behövs, både om mannen som förövare av våld och som offer för andra mäns våld (inklusive sexualiserat våld) inom såväl som utom familjen. Det gäller i synnerhet vilken roll våld och sexuell dominans/kontroll spelar för att bekräfta respektive ifrågasätta manlig status och manliga självbilder i olika sociala och etniska grupper samt hur sådana föreställningar hänger ihop med våld mot kvinnor och barn.

3.1.4 ”Kulturens” och ”kulturernas” betydelse för sambandet mellan kön och våld

Motivering: Våld är inte bara handlingar som utförs, utan handlingar som har vissa betydelser/innebörder, och det är viktigt att betona att dessa kan variera mycket. Därför är det viktigt att uppmärksamma hur våldets bety-

delse och mening utformas. ”Kulturen” ger dubbla budskap rörande våld, å ena sidan avvisas det som något galet av ”alla”, men å andra sidan avnjuts våldet i form av underhållning av ”alla” (media, TV, film, etc.). För att kunna få till stånd förändringar med hänsyn till våldsutövning måste man förstå våldets betydelse för utövarna. Kvinnor och män växer upp och lever inom samma ”kultur”, men samtidigt har de olika erfarenheter som präglar deras tolkningar av händelser, vilket kan sägas vara ett uttryck för olika ”könskulturer”. Detta leder till frågan om hur makt och kön ömsesidigt utformar varandra. Svaret på frågan kan åtminstone delvis fås genom ökad kunskap om hur ungdomar som växer upp med en jämställdhetsideologi och -retorik tänker om förhållandet mellan sexualitet, kön, makt och våld.

Slutligen bör tilläggas att under den andra halvan av programperioden har projektansökningar som berör temat trafficking och prostitution också efterfrågats.

4. Research perspective

Regarding the research programme's general perspective, the overarching framework for the programme recognises the major significance of cultural meanings of gender. This concerns the ways in which citizens in different social stratas and subcultures perceive normality, moral rectitude and desirability in relation to women's and men's social space or "characteristics". In turn, this relates to the way in which acts of violence are perceived by those perpetrating such acts, those subjected to them and those who should intervene. The perception of gender is in other words closely linked to the perception of violence. In this context, it is necessary to analyse those societal perceptions, discourses and practices which create and re-create the asymmetry of violence and its gender specific, sexualised structure in the Nordic countries.

One example is the allegedly gender neutral and benign discourses/conceptions that implicitly "allow" men's violence and make women/girls/children into victims of this violence - and the potential links between such processes and the consensus-oriented discourses of gender equality in the welfare systems. The focus of established ideologies of gender equality on consensus and gender neutrality creates difficulty in making visible gender based power asymmetries in close relationships. Therefore, the latter asymmetries are also difficult to embrace within theories and reform measures. It is necessary to take note of power linked to gender, both at an individual and societal level, when developing knowledge about gender and violence; knowledge which can provide the basis for new preventative and treatment measures. The analytical and theoretical tools which today are available, primarily within women's/feminist research, as well as the latter's empirical results, constitute a good grounding for such a development of knowledge.

The concept of gender is for several reasons important in the programme, not the least since "gender" can be conceptualised and used analytically in different ways. Some examples of theoretical and analytical conceptions of gender in research are gender as an empirical category, gender as an analytical and/or feminist perspective, and gender as a cultural perspective with the emphasis on the gendering of discursive practices. An analytical focus on gender is important in the programme, but at the same time the programme committee saw it as crucial that the range of possible theoretical conceptions of gender was not limited in advance. Researchers applying to the programme have therefore been asked to describe how they use the concept of gender in their research.

4.1 Prioritised areas of research

In the context of an overall aim to increase the knowledge within the field of gender, violence and culture, four research areas are defined as of particular importance. Calls for proposals for research projects as well as invitations to conferences have specifically asked for contributions within these four areas.

4.1.1 Power, violence, sexuality and victimisation as a gender specific process

Rationale: The dynamics of violence and the effects on the person subjected to it, is an area which demands more research, not least to create reliable knowledge on how to design the best assistance and support measures. More comprehensive understandings of the "victimisation process" gives less power to the violence and the perpetrator. This area of research is also theoretically central since the definition of the word victim contains culturally ambivalent judgements of power, strength, weakness: masculinity and femininity.

4.1.2 Parenthood, gender and violence: parenthood as a gendered social institution

Rationale: The discourse on parenthood is in the Nordic countries partly influenced by perspectives of gender equality. In the debate, among other things, fathers' increased participation in child care work is emphasised. The existence of violence against women and other forms of violence in the home give another contextual framework for understandings of parenthood in the Nordic countries. The programme wishes to promote increased knowledge on what parenthood, and the conditions in which children grow up, look like, both within the context of violent relationships and after separations. It also seeks increased knowledge regarding how motherhood and fatherhood are formed in relationships where violence and sexual abuse occur, as well as knowledge on how motherhood and fatherhood are constituted and about different aspects of co-operation between parents after a divorce. For example, an interesting theme is the meaning of gender norms for perceptions of what constitutes a "good enough" father and mother respectively, in these families. This theme can be studied with the expectations of the different parties as a point of departure, as well as the expectations of others involved (including the different agencies that the family might come in contact with because of the violence) and their values regarding motherhood and fatherhood in these families.

4.1.3 Masculinity and violence as mutually constituting one another and cultural definitions of sexuality which privilege men's, and subordinate women's, sexuality

Rationale: There is a need for knowledge about the ways in which women and men interpret, and themselves express, perceptions of gender, (hetero-, homo-) sexuality, power and violence - and how this in different ways contributes to the asymmetry between the genders and different "gender cultures". Examples include women's and men's different interpretations of pornography, prostitution and what constitutes rape. Both women and men are subjected to violence but the perpetrator is almost always a man - new research is needed both on the man as perpetrator of violence and as victim of other men's violence (including sexual violence), inside as well as outside the family. Of particular interest is what

part violence and sexual dominance/control play in confirming or questioning, respectively, male status and men's self images in different social and ethnic groups - as well as how such constructs are linked with violence against women and children.

4.1.4 The implications of "culture" and of "cultures" for the link between gender and violence

Rationale: Violence is not only acts perpetrated, but acts which are charged with certain meanings, and it is important to acknowledge that these meanings can vary considerably. It is therefore important to analyse how the significations and meanings of violence are created. "Culture" gives double messages about violence: on the one hand, it is rejected as something wrong by "everybody"; but on the other hand, it is enjoyed as entertainment by "everybody" (TV, media, films etc.). To create change in relation to the perpetration of violence it is necessary to understand its meanings for the perpetrators themselves. Women and men grow up and live in the same "culture", but at the same time they have different experiences influencing their interpretation of events, which can be regarded as an expression of different "gender cultures". This leads to the question of how power and gender mutually constitute each other. The answer can, at least partly, be found though increased knowledge about how young people - who grow up with an ideology and rhetoric of gender equality - think about the relationship between sexuality, gender, power and violence.

Finally it should be added that in the second half of the programme period applications for funding of research on trafficking and prostitution have also been invited.

5. Stöd till forskning

Programmet har givit stöd till tematiskt nätverkssamarbete med nordisk profil kring forskning och forskarutbildning där bland annat. PhD- och postdoc - stipendier, forskarutbildningskurser, seminarier och workshops har ingått. Vissa enstaka projekt med nordisk inriktning har också beviljats stöd. Anslag till nätverk, samarbetsprojekt och enskilda stipendier har utlysts vid tre tillfällen: 2000, 2001 och 2002. Vid dessa utlysningar inkom sammanlagt 78 ansökningar och det sökta beloppet uppgick till totalt 66,6 MDKK. Programkommittén beslutade att bevilja anslag till 16 nätverk och/eller samarbetsprojekt och till 13 enskilda projekt och/eller stipendier. Kommittén fann många av de ansökningar om fick avslag intressanta och värda att stödja, men med den budget kommittén har haft att förfoga över har det inte varit möjligt att bevilja medel till alla de projekt som varit värda att stödja. I de projekt som beviljats medel ingår ca 300 deltagare, varav drygt hälften är forskarstuderande. Majoriteten av deltagarna kommer från de nordiska länderna, men i projekten ingår också forskare/forskarstuderande från Estland, Lettland, Litauen, Nordvästra Ryssland, samt flera andra europeiska länder. Ett antal av projekten har dessutom kontakter med andra europeiska och/eller internationella forskarnätverk.

Inför de två första utlysningarna av medel genomförde programkoordinator Maria Eriksson en kartläggning av pågående forskning om kön och våld. Upplysningar om såväl enskilda forskare och forskningsprojekt, som aktiva forskarnätverk och pågående program och paraplyprojekt samlades in och har använts till att sprida information om programmet och dess aktiviteter till forskare aktiva på fältet kön och våld.

I nästa avsnitt följer en översikt över de projekt som beviljats ekonomiskt stöd från programmet. I de flesta fall rör det sig om sammanfattande beskrivningar av aktiviteter och resultat från projektens slutrapporter.

Några av projekten kommer att slutföras eller slutrapporteras först under 2005 och i dessa fall beskrivs de genom ett abstract.

6. Support to research

The programme has supported thematic networking with a Nordic dimension, where, among other things, Ph.D. grants, postdoctoral grants, researcher training courses, seminars and workshops are included. Some individual projects with a Nordic dimension have also received grants from the programme. Calls for proposals for research projects have been launched three times: 2000, 2001, and 2002. In these calls, 78 applications for funding have been received and the total amount applied for was 66, 6 MDKK. The programme committee decided to grant funding to 16 networks/co-operation projects and 13 individual projects and/or scholarships. The committee concluded that many of the proposed projects were interesting, but that the budget for the programme was far too limited to support all the research projects well worth funding.

The projects that did receive funding have had approximately 300 participants, and slightly more than half of those have been research students. The majority of the participants have come from the Nordic countries, but the projects have also had participants from Estonia, Latvia, Lithuania and North West Russia, as well as other European countries. A number of the projects have also had contacts with other European and/or international research networks.

Prior to the two first calls for proposals, the programme co-ordinator Maria Eriksson surveyed ongoing research on gender and violence in the Nordic countries. Information about individual researchers and research projects, as well as research networks and ongoing programmes, was collected and used to disseminate information about the programme and activities to researchers active in the field of gender and violence.

The next section of this report gives an overview of projects supported financially by the programme. In most cases the descriptions are the summaries of activities and results in the projects' final reports. Some of

the projects will end or be reported in 2005, and in these cases the projects are described through abstracts.

7. Projekt – Projects

7.1 Nätverk – Networks

7.1.1 Vold i det intime

[Intimate violence]

Koordinator: Agnes Bolsø, Norges teknisk naturvitenskapelig universitet/NTNU

Målet for dette prosjektet er å undersøke seksualisert vold i lys av seskuell strukturering på individuelt, kulturelt og diskursivt nivå. Prosjektet stiller på den ene side spørsmål om premisser for seksualisert vold, på den annen side undersøker det konsekvenser og bearbejninger av slik vold i foreldreskap og parrelasjoner hos overgrepsutsatte kvinner og deres partnere. Den felles hypotesen er at seksualisert vold, herunder incest, må forstås i sammenhang med rådende diskurser for kjønn og seksualitet i samfunnet generelt. Det samlende tema er utforskning av koder og diskurser for seksualitet og unge og voksnes bruk og bearbejninger av disse.

Berit Nicolaysen *Når gårldagens barn blir foreldre*: På hvilke måter spiller incest en rolle i foreldreskapet når mor har opplevd overgrep? Dette belyses gjennom en kvalitativ analyse med fire par som informanter, Parenes fortellinger viser hvilke forståelser de legger til grunn for håndtering av foreldreskapet. Ut fra et diskursperspektiv letes det etter hvilke selvfølgeliggjorte forståelser fortellingene avdekker og utfordrer. Spørsmålet er hvilke forhandlinger parene fører om hva incest ska få betydning i foreldreskapet, og hvilke kulturbestemte forståelser som virker inn på deres fortolkninger.

Materialet viser at kvinnene i noen sammenhenger har behov for at overgrepserfaringene italesettes, men at dette i mange tilfeller ikke blir gjort. Dramaet taushet eller tale om incest leveres ut i et unikt samspill mellom to aktører på foreldreskapets scene. Men som aktører på denne scenen forhandler og kjemper både kvinnene og mennene også med kulturelle føringer som både de selv og omverden er bærere av.

Materialet belyser hvordan incest som fenomen i stor grad bringes til taushet i konkurranse med hegemoniske diskurser. Gjennom sine fortellinger om ulike situasjoner i foreldreskapet snakker de fire parene frem innholdet i disse diskursene slik de oppfatter dem. Til sammen danner dette kjeder av mening som avdekker tre taushetsproduserende dominerende forståelser: om foreldreskap, familie, og kjønn. Informantene uttrykker en selvfølgeliggjort forståelse av mor som allmektig vernende, altoppofrende og nærværende, med et særlig intimitetsansvar i forhold til barna. Noe av forldrenes, og ikke minst mors, viktigste ansvar er å oppfylle forventningene i diskursen om den normale familien: Samhold, lojalitet og harmoni. Den normale familien gir livet mening og menneskene identitet gjennom forankring, tilhørighet og sammenheng. En slik forståelseramme gir ikke plass til åpenhet om incest, og problematikken isoleres eller innkapsles hos den incestutsatte og taushetsbelegges. Innkapslingen og tausheten forsterkes gjennom en gjensidig mannlig identifisering mellom svigersønn og svigerfar/overgriper, med vekt på felles aktiviteter og egenskaper – og normalitet.

Materialet er formidlet av mennesker som lever sine unike liv, som føler og kjemper. I kampene mellom den enkeltes behov og diskursenes tvang skapes nye forståelser og handlingsmuligheter, ved at aktørene omtolker eller bryter med de rådende diskursene. De fire kvinnene brøt tausheten om incest ved å forteller sine partnere og sine barn. En av kvinnene brøt tausheten ved å konfrontere faren/overgriperen, fortelle oppveksfamilien om overgrepene og avslutte kontakten med faren/overgriperen og barndomshjemmet. Mennene brøt tausheten ved å gi rom for å la incestdramaet utspille seg i parforholdet og foreldreskapet, og ved å være med- og motspillere i krevende scener i samlivet. Langt færre menn enn kvinner bruker incestsentrene eller deltar i egenutviklingsgrupper. Mennene i materialet har brutt en ekstra taushetsbarriere ved å delta i pargruppe ved et incetsenter og dele sine erfaringer med andre menn.

Parenes fortellinger viser at de incestutsatte og deres partnere i noen sammenhenger ender opp med taushet i tråd med dominerende forståelsesrammer, i andre sammenhenger tale og brudd med rådende forståelser. I materialet varierer aktørenes taushet og italesetting med ulike relasjoner og arenaer. Relasjonene til oppvekstfamilien og storfamilien er i stor grad preget av taushet om incest. Åpenheten er større i parforholdet og i forhold til barna. Hva som bidrar til utfallet av kampene om taushet og tale må eventuelt utdypes i videre studier. Det foreliggende materialet gir noen indikasjoner på at familienes nye generasjon kan målbære forståelser som gir større åpenhet. For eksempel var det barna som tok initiativet til at to av mødrene måtte fortelle dem om overgrepene. Barna vil kunne bidra til nye akter med uventet handling i familiedramaene om incest.

Prosjektet har forsøkt å løfte perspektivet på incest fra de individuelle svik og den individuelle smerte og kamp overgrepene innebærer, til å se incest som muliggjort og håndtert ut fra gjennomgripende kulturelle forståelser av familie, foreldreskap og kjønn. Håpet er at dette vil kunne utvide forståelsene og perspektivene i forskningen om kjønn og vold og dermed bidra til en mer virksom politisk forståelse og praktisk håndtering av incest som fenomen. Da ville for eksempel det at en mor ikke klarer å beskytte barna mot overgrep ikke ses som et isolert individuelt svik. Forståelsene ville derimot romme hvor motsigelsesfylt det er for mødre å snakke og beskytte barna innenfor de rådende kulturelle forståelsene, og at ivaretaging og beskyttelse av barna bare blir mulig under bestemte betingelser – som det er et samfunnsansvar å legge til rette for.

7.1.2 Young people, gender and violence

Koordinator: Irma J. Erlingsdottir, University of Iceland

Violence is one of the multifaceted and evasive concepts constantly under scrutiny in the social sciences. It is a popular feature in the social imagery, as it is a recurrent theme in the media and entertainment. Now and then it slips into 'experiences' we see as having real consequences at psychological and social levels. An important dimension of violence that is often neglected in public discussion is its gendered and cultural nature. Women and men who grow up and live in the same society often seem to have different experiences of violence that in turn affect their interpretati-

ons of violence. Different cultures also seem to invite different forms of violence, drawing our attention to the historical and social conditions that make violence possible and, indeed, have different interpretations of what violence consists of. The “gender, youth and violence” network is committed to exploring the cultural contexts and relations between men and women that frame young people’s experiences of violence. What kind of ‘picture’ do they get of violence from society at large? How do they themselves experience violence as gendered beings? What drives young people to use violence and are their explanations for using violence gendered and culture-specific in some way?

In the initial bid made to the Gender and violence programme, the proposed aim of this network was to conduct research exploring the relation between gender, youth and violence, bearing in mind the concerns mentioned above. We were not successful in obtaining funding for the research proposed by the network, but got funding to run a workshop in Iceland with teams of researchers from the three participating countries; Iceland, Norway and Russia.

The overall aims of the workshop were to:

- Establish what kind of knowledge already exists about the relationship between gender, youth and violence in the participating countries.
- Discuss how culture mediates and channels how gender, youth and violence are represented and experienced in each country.
- Explore what kind of theoretical framework and methodological approach would be appropriate for research on gender, youth and violence.
- Discuss how this network could take the research that already exists on the relation between gender, youth and violence even further.

In line with these objectives the workshop was organised around several key tasks or sessions spread over the two days the workshop lasted. In each session the group was divided into smaller groups which then were united for a plenary discussion. The small group discussions were preceded by short presentations or introductions where the aim and the foci of the small groups were defined. The main points made in each small group

were written on flipcharts which then were presented one by one in the plenary discussion. These formed the basis for an all-round discussion.

To conclude, the workshop proved invaluable in comparing different research and cultural settings, not to mention the exploration of many varied ways of possible future co-operation, either in the same group setting, or between individual researchers. Potential benefits – both in academic terms, and in terms of maximising potential resources of funding – were explored. The fact that the three countries involved are simultaneously different enough to provide sufficient points of cross-cultural comparison and are also similar enough for the comparison to be useful (both in terms of pure academic research and in potential application to social policy) was duly noted and acknowledged.

7.1.3 Masculinities and violence in youth micro-cultures

Koordinator: Tommi Hoikkala, Finnish Youth Research Network, Helsinki

The aim of the research co-operation organised by the Finnish Youth Research Network was to create an operative Nordic-Russian network around the multi-disciplinary research area in which cross-national co-operation has been scarce: that is, around the themes of youth masculinities and violence. The results of the network activity can be summarised as following:

1. Scientific results: The project has focused on young people who are involved in the youth scenes which are often publicly described as masculine and violent by nature. By developing the understanding related to the concepts of *youth culture*, *youth group* and *youth gang*, the project has formulated a more sensitive and dynamic approach to the relation between gender, violence and youth cultures. This approach serves as an alternative to the paradigms focusing on the notion of youth subculture as clearly masculine with girls having a marginal role or no role at all. In the contemporary Nordic contexts, this paradigm seems far too stable and simple.

2. *Co-operative results:* The theoretical paradigms of this project have been anchored in the field of multidisciplinary research area, out of which have arisen the viewpoints of sociology, public administration, criminology and cultural studies. Various methods have been used ranging from ethnographic field work to statistical analysis which has created a lively platform for discussions concerning methods and methodology as well as research ethics in general. Secondly, co-operation has been created between Nordic and Russian researchers and scientific institutions where networking has formerly been rather scarce. This setting has created a fruitful context for network activity in which co-operation has been realised a) between individual researchers of the network, mainly by electronic channels, b) in the form of research project meetings, c) in the form of larger research training, Finnish Youth Research Network organised a European Winter School on the themes of youth cultures in Karjaa, Finland. Mainly research students attended the course led by distinguished lecturers. Ca 50 persons participated in the seminar from different European countries.

3. *Project results:* The network organised within the framework of NorFA-funding has its base in the co-operation between three research groups. One post-graduate student from each group from Sweden, Russia and Finland has been financed by this project. She/he has functioned as the contact person between the collaborative project and individual research groups. Two project meetings have been organised, one in Helsinki, Finland (April 2001), another in Kazan, Russia (August 2002). In Kazan, mainly local research students as well as invited scholars attended the meeting. The aim of the meeting in Kazan was to work with a common publication project which is based on the Nordic-Russian network and the findings of this research project. In addition, two doctoral dissertations have been completed during Gender and Violence programme networking.

7.1.4 Nordisk nettverk om forskning og praksis: barn som opplever vold
[*Nordic network on research and practice: children who experience violence*]

Koordinator: Halldis K. Leira, Høgskolen i Oslo

Syftet med nätverket var att sätta fokus på barn och unga som upplever våld i sina familjer och att bidra till kunskapsutvecklingen på detta fält; dels genom uppbyggnaden av ett nätverk bestående av såväl forskare som praktiker, dels genom en kunskapsöversikt i antologiform över forskning om barn som upplever våld och modeller för hjälparbete med barn. Nätverket har bestått av forskare och forskarstuderande från Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige, samt praktiker som arbetar med barn som upplever våld i sina familjer från Danmark, Finland, Norge och Sverige. Under projektperioden har två tvådagarskonferenser genomförts: den första 31 oktober–1 november 2003 i Oslo i Norge med 41 deltagare, den andra 12–14 november 2004 på Sätra bruk i Sverige med 24 deltagare.

Syftet med den första konferensen var att etablera nätverket. De olika konferenspassen i hela deltagargruppen fokuserade forskningsläge och pågående forskning när det gäller barns upplevelser av pappas våld mot mamma/våld i sina familjer, hur dessa barn uppmärksammas av professionella, samt modeller för hjälp till barn/arbete med dessa barns upplevelser. Inledningarna till dessa pass hölls av: Else Christensen (Socialforskningsinstitutet, Danmark) och Anne Solberg (NOVA, Norge) som talade om forskning om barn som upplever våld idag utifrån sin egen tidigare och pågående forskning, Mikko Oranen (Federation of Mother and Child Homes and Shelters, Finland) talade om barnverksamheten på de finska skyddshemmen och Barbro Metell och Birgitta Lyckner (Mottagningen Fyren, Sverige) om sin modell för behandling av barn och mödrar individuellt och tillsammans, och Maria Eriksson (Uppsala universitet, Sverige) pratade om sin forskning om svenska familjerättssekreterares arbete och deras syn på föräldraskap, kön och våld. Deltagarna arbetade också i mindre grupper med fokus på forskning, direkt arbete med barn eller dessa barns plats i välfärdssystemet.

Mot bakgrund av de diskussioner som fördes under den första konferensen och önskemål från deltagarna fokuserade den andra konferensen

mer specifikt på forskning om och erfarenheter av direkt arbete med barn som upplevt våld. Vid konferensen presenterades och diskuterades en rad olika erfarenheter och modeller för hjälp till/arbete med barn: Per Øystein Stensvåg (Alternativ til vold, Norge) och Kari Dyregov (Senter for krisepsykologi i Bergen, Norge) presenterade samarbetsprojektet "Barn som lever med vold i familien", Inger Ekbohm presenterade arbete med förskolebarn i grupp på BUP/PBU mottagningen Bågen i Stockholm, Sverige, Lena Gustavsson presenterade barnverksamheten inom "Frideborg" i Norrköping, Sverige, Jette Jebens presenterade den modell för hjälp till barn och mödrar utvecklats inom Mødrehjelpen 1983, Danmark, Mikko Oranen presenterade en nyutvecklad utbildning för dem som ska arbeta med barn inom "Federation of Mother and Child Homes and Shelters", Finland, Keith Pringle (Ålborgs Universitet, Danmark) presenterade en modell (från England) för hur de icke-våldsutövande föräldrarna kan styra och ge hjälp till barn som upplevt våld, och Inger Grahn (Stödcentrum Beda, Sverige) presenterade en modell för hur man kan arbeta förebyggande mot sexuella övergrepp med barn i skolan.

Genom dessa båda konferenser har nätverket definitivt etablerats. Förutom att nätverket består av både "forskare" och "praktiker" har det haft deltagare med väldigt skiftande bakgrund och arbetssituation: vissa forskare har arbetat länge på fältet medan andra är relativt nyantagna doktorander, vissa av praktikerna arbetar i organisationer specifikt inriktade på denna grupp barn, andra i organisationer där verksamheten för barn endast utgör en del, och så vidare. Dessa skillnader kom också till uttryck vid det utvärderingspass som hölls i slutet av den andra konferensen. Av detta framgick dels att målet att skapa ett sammanhang för utbyte mellan forskning och praktik uppfyllts mycket väl, dels att önskemålen inför framtiden skiljer sig åt mellan deltagarna. Vissa uttryckte att bara det att komma ifrån en ganska isolerad vardag och träffa kollegor i forskning om/arbete med barn är värdefullt och de önskar fortsatta nätverksträffar i ungefär samma form. Andra sa sig vara nöjda med träffar i detta mer generella format och önskar i stället gå vidare med ett mer konkret, fokuserat och fördjupat samarbete och utbyte mellan forskare och praktiker, kanske i form av forskningsprojekt.

Arbetet med den nordiska antologin om forskningsläge och modeller för hjälp till barn har pågått parallellt med arbetet med forskningskonferenserna. Vid projektperiodens slut föreligger en synopsis för en antologi

och samtal pågår med ett kommersiellt förslag om publicering. Antologin planeras bestå av ett tjugotal artiklar där hälften berör forskning om barns upplevelser, hjälp till barn eller välfärdsprofessionellas hantering, hälften diskuterar erfarenheter från arbete direkt med barn. Bidragen berör samtliga Nordiska länder. Vissa av antologibidragen ska presenteras i en första version vid den avslutande forskningskonferensen i programmet i Göteborg i juni 2005 och slutversionen av manuset planeras vara klar under hösten 2005.

7.1.5 Nätverket Glappet

[*The Network Glappet*]

Koordinator: Eva Lundgren, Uppsala universitet

Syftet med nätverket Glappet är att bidra till att utveckla och förfina analytiska och teoretiska verktyg för att bättre förstå olika empiriska våldsfält, fokuserat kring kvinnors motstridiga tolkningsprojekt relaterade till deras livs- och våldserfarenheter.

Glappetdeltagarna arbetar alla inom fältet 'kön och våld'; med olika empiriska och teoretiska forskningsprojekt rörande kön, sexualitet och makt. Nätverket har en tvärvetenskaplig inriktning med en rad olika discipliner representerade; så som sociologi, statsvetenskap, juridik, teologi, historia, antropologi, m.m. Deltagarna har olika nedslagsfält i sin forskning, projekten är tematiskt olika, samt har olika typer av urval och design. Detta har varit en startpunkt för en lång rad mångfaldiga, kritiska och fruktbara diskussioner.

Centralt i Glappets teoriutveckling är erfarenheterna och resultaten från studien *Slagen Dam/Captured Queen* (Lundgren m. fl. 2001). Denna första nationella svenska omfångsundersökning visar en *ny våldsbild*; kvinnors erfarenheter av våld är ett utbrett och komplext fenomen. Våld, trakasserier, hot och kontroll förekommer båda på offentliga och privata arenor, och i alla typer relationer. Slagen dam visar att det finns ett samband mellan 'grova' och 'milda' övergrepp/våldserfarenheter. Samtidigt som våldet är allstädes närvarande, försvinner det – bland annat för att kvinnorna uppvisar motstridiga tolkningsprojekt rörande sina livs- och våldserfarenheter.

Med utgångspunkt i analysen av dessa statistiska resultat och i kvalitativ feministisk våldsforskning granskas i Glappet kritiskt den dominerande förståelsen i forskning om våld såväl som i politik och ”vardag”: en fragmenterad våldsförståelse präglad av en för-givet-tagen avvikelse-diskurs och åtskiljningsdiskurs: här skiljs olika våldsformer från varandra, enskilda handlingar lösrivs från sina kontexter, våldsutövare separeras i olika kategorier, på samma sätt som de våldsutsatta.

Glappets teoriutveckling representerar en alternativ förståelse och en *alternativ analytisk strategi* i studier av olika empiriska våldsfält. Vi studerar a) de glapp som uppstår i mötet mellan idealet – ”ett jämställt Norden” – och kvinnors och mäns levda liv, där våld är närvarande och b) kvinnors motstridiga tolkningsprojekt relaterade till deras livs- och våldserfarenheter: hur, när och i vilka syften aktualiseras och kombineras starkt normativa offentliga moderna diskurser med olika uppsättningar av inofficiella kulturella könsnormer? Arbetet syftar till att utveckla en *sammanhållen våldsförståelse*, genom att fokusera *samband* mellan olika våldsformer inklusive hot- och mellan kriminaliserade former av våld och icke-kriminaliserade former, bland annat kontroll. Detta innebär att våldserfarenheter måste förstås kontextuellt; i ljuset av de enskilda kvinnornas (och männens) livskontexter – inom en teoretisk ram som kan beskriva och förklara de ’glapp’ och diskrepanser som gör sig gällande hos informanterna och som speglar en köns- och sexualitetskultur präglad av splittringar och motstridigheter. Om diskrepanserna handlar om diskursiva glapp snarare än upplevda glapp, kan detta också motivera en sammanhållen teoretisk strategi i möte med kvinnors motstridiga tolkningar. Utmaningen framöver ligger i att vidareutveckla en sammanhållen våldsförståelse i analysen av kvinnors och mäns (vålds)vardag i det ”våldsamt jämställda” Norden.

7.1.6 Kön och våld – historiska och kulturella perspektiv

[Gender and violence – historical and cultural perspectives]

Koordinator: Inger Lövkrona, Lunds universitet

Nätverkets syfte har varit att utveckla en kulturell och historisk förståelse av kön och våld. Antologin *Mord, misshandel och sexuella övergrepp. Historiska och kulturella perspektiv* (red. Inger Lövkrona. Nordic Aca-

demic Press, Lund 2001), som producerats inom nätverkets ram, innehåller empiriska studier i nutid och förfluten tid av våld, som analyseras utifrån konstruktivistisk genusteori. De flesta studier av våld (och kön) är socialvetenskapliga och/eller medicinska, och antologin är något av en pionjärstudie i Norden. Boken har fått stort genomslag även utanför den akademiska sfären, och redaktören (Inger Lövkrona) har varit inbjuden att föreläsa i ämnet i olika sammanhang samt deltagit i konferenser om våld och kön. Flera av nätverkets medlemmar har disputerat under tiden på näraliggande ämnen och har fått inspiration och stöd av nätverket. Några av nätverkets deltagare arbetar vidare med liknande frågeställningar.

Nätverket har vidare arrangerat en forskarkurs på temat kön och våld med 15 deltagare. Kursen var riktad mot genusteori och deltagarnas examinationsuppgifter bestod i att applicera några av teorierna på det egna avhandlingsämnet. Fyra av uppgifterna kommer att i omarbetat skick publiceras på en nättidskrift under redaktörskap av Inger Lövkrona och Birgitta Meurling. Till nätverket är en doktorand knuten sedan hösten 2001. Doktoranden, Gabriella Nilsson, arbetar med en avhandling med titeln (preliminär) ”Könsmakt, häxjakt och gråtande män. Att förklara mäns våld mot kvinnor”. Uppgiften är att identifiera och dekonstruera biologiska förklaringsmodeller till sambandet mellan kön och våld (se vidare nedan). Detta är ett tema som Inger Lövkrona tar upp i den inledande artikeln i antologin, och som vidareutvecklas och fördjupas i avhandlingen. Intresset för avhandlingens tema har varit påtagligt och Gabriella Nilsson har inbjudits att delta i många tvärvetenskapliga arrangemang.

Deltagarna i nätverket understryker betydelsen av nätverkets tvärvetenskapliga inriktning, att det varit inspirerande att ha ett forum för diskussioner av teori och empiri, samt att få möjligheten att mötas senior forskare och doktorand.

Gabriella Nilsson: *Könsmakt, häxjakt och gråtande män. Att förklara mäns våld mot kvinnor*: Syftet med avhandlingen är att studera hur föreställningar om manlig våldsamhet, liksom föreställningar om manlig och kvinnlig sexualitet, avspeglas och integreras i forskning om mäns våld mot kvinnor. Jag studerar det politiska och kulturella spelet mellan olika synsätt och förklaringsmodeller i sin historiska kontext och undersöker framförallt de kritiska punkter inom våldsforskningen där skilda föreställningar skapar debatt, till exempel när naturvetenskapliga förkla-

ringsmodeller hamnar i konflikt med feministiska perspektiv. Jag intresserar mig för dialogen mellan vetenskap och politik, för interaktionen mellan olika ”kunskapsarenor” liksom de olika aktörernas roller i förhållande till varandra, för att få syn på varifrån och hur olika idéer uppstår och vinner gehör.

Mer konkret fokuserar avhandlingen tre tidsmässigt avgränsade ”fält” på vilka anselas i arbetstiteln ”Könsmakt, häxjakt och gråtande män. Att förklara mäns våld mot kvinnor”. Tidsperspektivet är här en femtioårsperiod från mitten av 1900-talet fram till idag och materialet huvudsakligen texter; forskningsrapporter och vetenskapliga artiklar, men även populärvetenskapliga texter, debattböcker, utredningar och mediematerial.

Den första perioden, som jag kallar ”könsmaktfältet” och som framför allt handlar om våldtäkt, tar sin utgångspunkt vid slutet av 1940-talet i och med den svenska publiceringen av Kinseyrapporten och pågår till början av 1980-talet. Under perioden liberaliseras sexualiteten och kvinnan får ”sexuell integritet” som ska värnas, även inom äktenskapet. Samtidigt sociologiseras våldtäkten; brottsoffret upptäcks som medansvarigt och en våldtagen kvinna får ”skylla sig själv”. Vid slutet av 1970-talet gör Grupp 8 och kvinnorörelsen uppror, våldtäkt förklaras som del i en könsmaktordning och förslaget till ny sexualbrottslagstiftning förkastas.

Den andra perioden, mellan 1983 och 1993 kallar jag ”häxjaktsfältet”. Här får särskilt sexuella övergrepp mot barn och incest stor uppmärksamhet. Å ena sidan anses flera barn i varje klass vara drabbade och en ny yrkeskategori av vittnespsykologer uppstår. Å andra sidan hävdas att det bedrivs en häxjakt mot oskyldiga män i incest och våldtäktsmål. Att fälskeligen anklaga män för våldtäkt och fäder för incest anses vara ett vanligt kvinnligt beteende.

Den tredje perioden, från mitten av 1990-talet fram till 2000, kallar jag ”gråtande män- fältet” och den berör framförallt misshandel. Här befins könsrollerna vara i ”kris”. Gråtande kvinnomisshandlare uppmanas att besöka mansjourer för att liksom Järn-Hans locka tillbaka den sanna manligheten. Män ska läras att hantera sin naturliga aggressivitet och acceptera kvinnors provocerande beteende. Mäns våld mot kvinnor innebär bristande domesticering av den naturligt vildvuxna manliga sexualdriften, brister som antingen kan behandlas terapeutiskt eller medicineras bort.

Centralt för alla tre fält är hur begrepp som kön, sexualitet, offerskap och rättssäkerhet är avgörande kategorier för vad som är möjligt i fråga om förståelse för och förklaringar till mäns våld mot kvinnor.

7.1.7 Vold i nærrelationer og etniske minoriteter

[Violence in close relationships and and ethnic minorities]

Koordinator: Diana Madsen, Videnscenter for Ligestilling, Danmark

Baggrunden for etablering af et netværk om etnicitet, køn og vold var ønsket om en synliggørelse af de særlige problematikker, som minoritetskvinder har i forbindelse med vold. I forskning om vold og køn har disse problematikker en tendens til at forsvinde i det bredere perspektiv om vold som udtryk for mænds generelle underordning af kvinder. Det stigende antal minoritetskvinder på krisecentre i de tre lande, Danmark, Norge og Sverige har øget behovet for forskning om voldsramte minoritetskvinders situation som basis for at sikre den rette hjælp. Netværket er også etableret som en konsekvens af, at der kun findes ganske få undersøgelser omkring vold mod minoritetskvinder i Norden – særlig i et komparativt perspektiv.

Resultater af netverkets arbejde er følgende:

Etablering af faglige kontakter på tværs af de tre lande med også intern i landene. Gennem netværket er der via netværksmøder, deltagelse i konferencer på området men også på uformelt basis skabt en højere grad af erfaringsudveksling landene imellem. Samtidig har programmet også bidraget til, at det i højere grad er blevet synligt intern i landene, hvor ressourcepersoner på området er placeret. Dette er væsentligt, fordi faglige ressourcepersoner ofte sidder spredt og isolerede. Disse kontakter har også været anvendt i andre faglige sammenhænge udover NorFA-projektet.

Højere grad af erfaringsudveksling mellem forskere og praktikere. Netværkets medlemmer er udover projektpartnere faglige ressourcepersoner med en teoretisk baggrund men også praktikere med tilknytning til krisecentre i de tre lande. Desuden har der ved netværksmøderne været oplæg både fra netverkets egne medlemmer men også med eksterne oplægsholdere med praktiske erfaringer og/eller forskere med særlig eks-

perise. Derudover har netværket været forum for uddeling af publikationer for netværkets egne medlemmer.

Øget vidensgrundlag om etnicitet, køn og vold. I netværkets arbejde har indgået en afsøgning af relevant litteratur og erfaringsudveksling omkring dette. Ligeledes er det konkrete resultat af arbejdet i netværket udarbejdelsen af en nordisk rapport om vold mod minoritetskvinder som et supplement til den eksisterende litteratur. Endelig har projektet givet anledning til at netværket gennem flere år har fulgt området med øget bevågenhed i form af nyere udgivelser af litteratur, debat i medierne samt politiske tildag.

Det komparative perspektiv har åbnet op for insigter baseret på forskelle i etniske grupper i de tre lande, debatklima om etnicitet, vold og køn med mere. Samtidig har møder i netværket samt et partnermøde været afholdt på skift i de tre lande, hvilket også har bidraget til mere viden om forskelle/ligheder landene imellem i et bredere samfundsmæssigt perspektiv.

Derudover har *arbejdet i netværket givet anledning til/været anvendt i relation til undervisning og oplæg for forskellige grupper* – kvindeorganisationer, universitetsstuderende, for fagpersoner herunder fra udlændingemyndigheder samt i regi af andre NorFA-støttede netværk.

Rapporten *"Fanget mellem lov og liv"* [*Caught between law and life*] lanceres på Kön och våld programmets afsluttende konference den 10-12 juni 2005.

7.1.8 Kønnets betydning i det professionelle arbejde med ofre for seksuelle overgreb/voldtægt

[The meaning of gender in professional work with victims of sexual abuse/rape]

Koordinator: Sven Aage Madsen, Københavns Universitets hospital, Rigshospitalet

Projektet 'Kønnets betydning i det professionelle arbejde med ofre for seksuelle overgreb/voldtægt' har i et nordisk samarbejde haft til formål at skabe videnskabeligt funderet refleksion over betydningen af kønnet i mødet mellem behandler og offer. Dette er sket igennem interview med professionelle – politifolk, sygeplejersker og læger – der arbejder med

ofre for seksuelle overgrep og voldtægt. Her er det blevet udforsket på hvilke måder de professionelles opfattelser af kønnet – deres eget, ofrenes og gerningsmændenes – har betydning for forståelsen af arbejdet med ofrene, af ofrene, af egen rolle relation til ofret, af seksuelle overgrep og voldtægt og af seksualitetens bundethed til kønsforståelser.

I undersøgelsen indgår i alt 25 kvalitative interviews af ca 1,5 times varighed. Interviewerne fordeler sig således:

- fem interview med norske politifolk
- fem interview med danske politifolk
- fem interview med danske sygeplejersker
- fem interview med danske gynækologer
- fem interview med 'eksperter' (to fra politiet i Danmark, et fra den sociale modtageenhed på den kommunale lægevakt i Oslo, et fra gynækologerne i Center for Voldtægtsofre, et fra sygeplejerskerne i Center for Voldtægtsofre).

Overordnet er der stillet følgende spørgsmål:

- Hvilken betydning har kønnet i det professionelle arbejde med voldtægtsofre?

Herunder:

- Hvilken betydning har kønnet for de professionelles forståelse af voldtægt som fenomen?
- Hvilken betydning har kønnet for de professionelles interaktion med offeret?

Undersøgelsen er udmundet i en rapport på 130 sider, hvori interviewerne analyseres og undersøgelseprocessen beskrives. Denne rapport vil danne grundlag for udformningen af en videnskabelig artikel.

Resultaterne af undersøgelsen kan sammenfattes i, at der synes at kunne udledes tre vigtige sammenhænge, hvorfra de professionelle henter forståelsesrammer i deres relationer til arbejdet med ofrene for seksuelle overgrep og voldtægt:

- Samfundskulturelle normer
- Deres arbejdes karakter og formål
- Personlige og private relationer

Disse tre 'sfærer' spiller alle på forskellige måder ind i måden, de forholder sig til ofrene og forstår seksuelle overgreb og voldtægt. Og de er alle stærkt præget af forestillinger om køn.

Det er et gennemgående forhold, at selvom de forskellige arbejdspositioner i forhold til ofre – den politimæssige undersøgelse, den lægelige undersøgelse og behandling eller den omsorgsgivende støtte – medfører visse forskelle i forhold til ofrene og forståelsen af overgrebene, er det karakteristiske, at der gennemgående er nogle fællesforståelser, der findes hos stort set alle de interviewede uafhængigt af deres arbejdsmæssigt bestemte relation til offer og forbrydelse.

Dette fællestræk, at voldtægt kan forstås ud fra at de to køn har to forskellige former for seksualitet og deraf afledt begge en form for ansvar for forekomsten af overgreb. Men politifolkene beskæftiger sig meget med rigtige og 'falske' voldtægter qua deres arbejdsfunktion (uden at vi dermed accepterer, at dette står så centralt i politiets forhold til ofrene) beskæftiger sygeplejersker og gynækologer sig meget med ofrenes adferd og sociale og psykologiske særtræk som en forklaringsmodel. Alle bruger overfaldsvoldtægten – dér hvor ofret ikke har haft nogen form for samvær med gerningsmanden før overfaldet – som den mest 'rigtige' voldtægt, der passer ind i grundfortellingen om det helt uskyldige offer for en forbrydelse. Men ikke-overfaldsvoldtægter – dvs. kontaktvoldtægter, hvor offer og gerningsmand har haft en relation til hinanden i op til 24 timer for overgrepet, og overgreb fra en i forvejen kendt person af ofret – viser sig på forskellige måder at stille skarpt på de kønsbaserede forståelser av seksualitet og åbner for nuancer i tolkningen av ansvar og forståelser av seksuelle overgreb og voldtægt.

I forbindelse med kontaktvoldtægter og voldtægter begået af personer, som ofret har relationer til i forvejen, lægges der i forståelsen af fænomenet i alle faggrupper vægt på, at nok er det overgreb, hvis kvinden ikke ønsker forholdet. Men samtidigt indføres reflesioner om ofrets egen andel i fænomenet på den ene side og den 'mandlige seksualitet' på den anden.

For ofrenes – stort set kun kvinder – vedkommende går overvejelserne fra (især danske) politifolks megen tale om eventuelle falske anmeldelser

og det at kvinderne nærmest selv kan være ude om det fordi de har bragt sig i den pågældende situation, over alles overvejelser over at der er tale om, at kvinderne burde have vidst at deres adfærd og færden på bestemte steder og tidspunkter kunne føre til overgrebet, og til flere behandleres overvejelser over, at de er bestemte typer kvinder, der udsættes for overgreb – kvinder der adskiller sig klart fra de professionelle selv.

Hvad angår gerningsmændene (i alle omtalt tilfælde mænd) gør der sig overvejelser over særlige forhold vedrørende mandlig seksualitet gældende, nemlig at denne seksualitet er af en sådan art, at er manden kommet frem til et vist punkt i et optaktsforløb i forhold til seksuelt samvær, så må man næsten acceptere hans drift til gennemførelse af den seksuelle akt til udløsning, fordi hans seksualitet så at sige kræver det.

Mens kvinderne (ofrene) dels ses som ofre og dels som ansvarlige i forskellige grader (på grund af adfærd eller egenskaber) er refleksionerne over manden som ansvarlig knyttet til hans særlige kønsbestemte seksualitet.

I disse tendenser i forståelsen af voldtægt og seksuelle overgreb, der går på tværs af arbejdsfunktioner, synes bestemte opfattelser af kønnene og deres seksualitet at være en stærk faktor, hvor samfundskulturelle forståelser af kønnenes forskelligheder kobler sig til private opfattelser af eget køn og dermed også til relationen til offer og gerningsmand. Denne relation synes primært at være en mod-identifikation i forhold til ofret, hvor de interviewede lægger vægten på, hvordan de trods kønsfællesskabet adskiller sig (socialt, adfærdsmæssigt, personligt mv.) fra ofrene. Der synes på den anden side ikke at indgå nogen særligt stærke refleksioner vedrørende gerningsmanden – han forstås ud fra begrebet om mandlig seksualitet (uden at de interviewede mænd forholder sig til, om den også gælder dem selv).

En følelsesmæssig relateren til ofrene viser sig for mange i form af forestillingen om, hvor forfærdelig det ville være, hvis de professionelles egne børn skulle blive udsat for seksuelle overgreb. Det er her en 'identifikation' ses stærkest: På en måde, hvor der ikke er tvivl om, at der er tale om 'rigtige' ofre. At stort set ingen af kvinderne ser sig selv som potentielle ofre understreger den særlige opfattelse af de kvinder, der er ofre.

Det synes således at være primært generelle samfundskulturelle billeder af kønnene og deres seksualitet, der er bestemmende på tværs af faggrupperne for opfattelsen af voldtægt, seksuelle overgreb, ofre og ger-

ningsmand. Dette understreges af en interessant tendens til forskjelle imellem norske og danske politifolks refleksioner over disse forhold. Det synes som om den samfundsmæssige forståelse, der ligger bag de juridiske begreb 'uagtsom voldægt', der findes i Norge, men ikke i Danmark, medfører en anden forståelse af seksuelle overgreb og af gerningsmandens og ofrets positioner i forhold til ansvar for overgrebet. Dette medfører også nuancer i måden at forholde sig til funktionen som politi i forhold til ofret, hvor denne norske holdning synes at frembringe større empati og mindre mistro over for ofrenes historier.

Konkluderende viser undersøgelsen at de generelle samfundskulturelle opfattelser af kønnet er en stærk faktor på tværs af arbejdsfunktioner. Professionelle der arbejder med voldtægtsofre er underlagt disse normer. Det betyder, at der er behov for, at professionelle i denne form for arbejde har behov for at arbejde med deres egne forståelser af fænomenerne køn og seksualitet som et led i deres uddannelse og generelle kvalificering til deres funktioner.

Men overordnet ligger der et stort behov for på det generelle samfundskulturelle plan at arbejde med normerne i forhold til køn og seksualitet. Her vil de professionelle erfaringer og refleksioner være vigtige bidrag til at skabe forandringer i disse opfattelser.

7.1.9 The Nordic Network on Violences, Agency Practices and Social Change

Koordinator: Suvi Ronkainen, University of Lapland

The network is a multidisciplinary network linking researchers from social sciences, humanities, psychology and jurisprudence. The members of the network (75) are actively doing research on sexualised violence that stresses the importance of the Nordic context. This is either by doing comparative research or through understanding the Nordic dimension as the context where different forms of violence are experienced and given meaning. The gendered structure of violence, as well as the different forms of power that are inherent in relation to gender, are an additional *shared aspect* of the Network.

The aim of the Network is to bring together researchers and their ideas to promote the ongoing research both scientifically and socially. Scienti-

fic support means targeted research education. It also means the provision of opportunities to reflect on, for example, national agency practices in relation to knowledge from other Nordic countries, as well as supporting development, and create a forum to develop further networks and transnational contacts. The network has also access, via contact persons, to the other existing programmes and networks. Therefore we also aim to build on these links as an extra resource for the Network.

The Network has been working at two levels. It has organised a series of research courses on the methodological, theoretical and practical questions in relation to the research on gendered violence (*Context, inter-text and comparison*). These research courses have been for all the participants and they have also been open for the other researchers in the field. Even though we have tried to guarantee some kind of individual, targeted commenting the research courses need to be more general. Therefore we also have supported meetings of the smaller thematic working groups. The thematic working groups are collectives of researchers from different countries that have either the same kind of research idea or they have committed in doing something together. In one of the groups, for instance, participants have been writing a book together. This is the way we can take into the consideration the diverse interests of the researchers and also use the resources of already established research projects or networks.

The following areas combine interests of the Network:

- Welfare agency practices, children and families and violence in intimate relationships.
- The processes of victimisation, difference and recovery.
- Men's violences and social change around gender systems.
- The politics of pornography and prostitution.
- Gendered violence and the legal processes and structures.

The network is a large one. Research students that belong to the Network come from Finland (21), Sweden (9), Norway (5), Denmark (3), England (10), Estonia (2) and Lithuania (2). The post. Doc researchers come also from Finland (6), Norway (4), Sweden (2), England (5), and Germany (1). We have also some institutions as members of the Network, one from Denmark and one from Sweden.

The Network grant has also funded the PhD project of Teija Hautanen. She works in the Department of Women's Studies, University of Tampere, Finland. She is writing her doctoral thesis in the fields of social policy and women's studies about the ways in which the institutions of the Finnish welfare state perceive the fact that, while being fathers, some men at same time are violent within their family. The study focuses on divorce and separation, and the data consists of court records of civil action cases including the assessments given by municipal social welfare boards. The dissertation is planned to be ready in 2006.

7.1 10 Research on treatment processes with men using violence against women

Koordinator: Marius Råkil, Alternativ til Vold, Oslo

Abstract: Research activities are indicating that some research is being done on European experiences of work with violent men. Still the *volume* of the research has to be described as relatively small. It is reasonable to argue that there is a gap between the practical experiences of the work with these men in Europe and the research initiatives in operation. The need for new research initiatives is clearly indicated in the scientific literature, both regarding outcome studies, in addition to studies on the complexity of factors involved in maintaining violence against women as a problem; both on an individual and societal level. This *postgraduate study course project* intends to gather persons in the Nordic countries who are connected to the work in this field, and who have an academic background. The intention is also that this project will lay the grounds for actual research projects on men as perpetrators of violence against women. This project includes two three-day seminars with the title: "Research on treatment processes with male perpetrators".

Programmet ble som planlagt gjennomført i 2001, med to samlinger, den første i april, og siste i september. Hovedhensikten ble oppnådd:

- Samle behandlere som arbeider med menn som bruker vold i nære relasjoner til et forum hvor den enkelte, gjennom et nettverkssamarbeid, kunne utvikle sin reelle forskerkompetanse, med utgangspunkt i den formelle alle deltagerne hadde gjennom sin

utdanning som psykolog. Dette på bakgrunn av at det finnes relativt lite forskning på dette feltet i de nordiske landene.

- Danne et nettverk som over tid kan utvikles videre og eventuelt ”fusjonere” med andre nordiske forskernettverk som arbeider innen samme område eller tilleggende områder.

Programmet la opp til at nettverket skulle møtes til to samlinger. Første møtet skulle være en innføring i kvalitative metoder, dvs. narrativ analyse og diskursanalyse. Andre møtet hadde et todelt innhold. Den ene delen skulle være en videreføring av første samling. Den andre delen skulle være en praktisk workshop der deltagerne ut fra medbrakt klinisk materiale skulle anvende den lærte teori i praksis. Erfaringen var at dette fungerte fint, ikke minst på grunn av at nettverket hadde 3 dager til disposisjon ved hver samling. Nettverket hadde til disposisjon de aller beste krefter innen Norden som arbeider nettopp i skjæringspunktet mellom klinisk arbeid med voldsutøvende menn og studier av dette kliniske arbeidet der man anvender kvalitativ forskning som metode. Professor Jarl Wahlsrøm og Juha Holma PhD fra Universitetet i Jyväskylä, Finland var kursledere på nettverks-samlingene og veiledere på workshopen på siste samling.

7.1.11 Research Network around Crisis Centres for Women in the Barents Region

Koordinator: Aino Saarinen, University of Helsinki

Abstract: The network is an umbrella for research activities in the form of autonomous research projects, seminars and workshops, research courses, exchange of scholars, and joint publications. The network is working in conjunction with NCRB - an ongoing Nordic-NW Russian development and research project. Research projects around the network deal with the trans-regional crisis centre movement in Barents: trans-border prostitution between Russia and Finland; sexual and equality education at schools; social work at shelters for battered women - by Finnish, Norwegian and Swedish scholars, in collaboration with Russian scholars and aiming at comparative efforts. Thematically, one of the main aims of the network is firstly, to approach the problematics of gender and violence as well as the

issue of reproductive choice and prostitution/trafficking from the perspective of women's agency; and secondly, to open up transversal dialogues across the East-West divide in northern and other European East-West trans-regions.

7.1.12 *Kön, heders- och äreföreställningar i de nordiska länderna från tidigmedeltid till nutid – i relation till dagens hedersmord*

[Gender and notions of honour in the Nordic countries from the early Middle Ages to present times – in relation to contemporary honour murders]

Koordinator: Erling Sandmo, Institutt for samfunnsforskning, Oslo

”Kön, heders- och äreföreställningar i de nordiska länderna från tidigmedeltid till nutid – i relation till dagens hedersmord” er et tverrfaglig prosjekt med deltakere fra historie, sosialantropologi, etnologi og sosiologi. Utgangspunktet var historikernes opplevelse av den offentlige debatten om heders- eller æresdrap i miljøer med innvandringsbakgrunn: i løpet av de siste årene har det skjedd ved flere anledninger at unge kvinner er blitt drept av mannlige slektninger som har forsvart familiens ære. Både i media og i den mer akademiske diskusjonen i ettertid har det været et premiss at slike drap må drøftes i lys av disse miljøenes kultur, og at drapene er tegn på tenkemåter som er gunnleggende forskjellige fra dem man tradisjonelt har funnet i Norden.

Historikerne som etablerte dette prosjektnettverket har alle studert ærestenkningen i Norden i perioden 1500 til 1800, en ærestenkning som var sterk og konfliktfylt og som strukturerte de sosiale skillene mellom stendene, mellom ”rene” og ”urene” grupper – og ikke minst mellom kjønnene: Kvinnens ære og skam var definert gjennom en streng regulering av seksualiteten.

Som æreskultur betraktet er det med andre ord en rekke fellestrekk mellom de innvandrede miljøene som omgir vår tids æresdrap og de samfunnene vi finner i Norden i eldre tid. Likevel later det ikke til at æresdrap av det slaget som har funnet sted nylig har direkte paralleller i det historiske kildematerialet. Spørsmålene er åpenbare: Er dette riktig? Stemmer det at mannlige slektninger i det før- og tidlig-moderne Norden ikke forsvarte familiens ære ved å drepe kvinner som hadde brutt reglene for

seksuell atferd? Og hvordan skal man forklare denne viktige forskjellen mellom to æreskulturer som later til å likne hverandre på så mange punkter?

Svarene ser selvsagt sammensatte, og så langt i prosjektet har det viktigst vært å få de første spørsmålene til å generere nye. Til de første spørsmålet er nok likvel svaret ganske klart: Æresdrap, definert med utgangspunkt i de siste årenes enkeltsaker, er ikke belagt i kildene fra nordisk tidlig ny tid – og heller ikke i middelalderen, noe som er blitt vist av de middelalderhistorikene som har deltatt i prosjektet. Spørsmålet som reiser seg, er så om det er rimelig å definere æresdrap så snevert. Definerer man begrepet bare som drap på en annen i forsvar for egen eller husholdets ære, finnes det en rekke historiske eksempler. Felles for dem er det imidlertid at det er menn som drepes, i slagsmål, som hevnacht og i dueller. En annen mulig sakskategori er kvinners drap på nyfødte barn.

Spørsmålet om hvorfor æresdrap på kvinner ikke finnes i den nordiske historien, har ikke noe like klart svar, men igjen kan det være nyttig å se utover den umiddelbare, nåtidige definisjonen av æresdrap. Historien byr nemlig ikke bare på tilfeller der menn drepes av andre menn i forsvar av æren, men også på en mengde eksempler på at kvinner drepes. Forskjellen fra dagens saker på dette punktet er at den som drepte, ikke var en mannlig slektning, men statens og myndighetenes tjenstemenn: Hor var forbudt ved lov og kunne straffes med døden. Også andre former for irregulær seksualitet ble straffet og stilt offentlig til skue av rettsapparatet og av kirken.

Statens tilegnelse av konflikter og konfliktløsning blir dermed et sentralt tema for den som vil forstå ærens historie. Og historien om forholdet mellom stat og undersåtter i Norden er ikke bare en historie om statlig kontroll: Et nordisk særtrekk er også den sterke tilliten til myndighetene, den tidlige og vedvarende tradisjonen for å overføre konflikter til statlige organer. På denne måten er ikke bare konfliktene, men langt på vei æren selv blitt overdratt til staten, dels gjennom en aktiv statlig erobring av æren, dels gjennom utviklingen av gjensidig tillit. Statens eget forhold til æren er imidlertid komplisert: På 1700- og 1800-tallet driver den en systematisk bekjempelse av den folkelige æreskulturen, samtidig som den beholder tap av ære som stalig sanksjonsmekanisme. Den æren som staten forvalter, blir likevel stadig mer abstrakt og upersonlig, og i løpet av 1800-tallet transformeres ære til statsborgerlige rettigheter.

Æren har like fullt aldri blitt helt fordrevet fra Norden, selv om den er blitt marginalisert. Den har overlevd i miljøer og grupper som typisk har vært avsonderet fra offentligheten og det sivile samfunn, og der ordinær offentlig myndighetsutøvelse har stått svakt – enten på grunn av intern justis eller på grunn av mistillit til staten. Slike miljøer finner vi for eksempel i militæret, i fengsler, til sjøs og i kriminelle subkulturer og gjengmiljøer. Det at æresdrap på kvinner har funnet sted i visse innvandramiljøer, kan dermed forstås dels som et kulturelt aspekt ved disse miljøenes opphavssteder, dels som et tegn på at disse miljøene ikke er blitt integrert i det nordiske systemet av tillit til de offentlige myndighetene. De utbredte forestillingene om at æresdrapene er et resultat av en indre og da typisk religiøs kultur svekkes i tillegg av prosjektmedarbeideres kartlegging av hvordan islamsk lov faktisk ikke hjemler æresdrap. Dermed blir det mulig å stille spørsmålet om ikke disse enklavene av æreskulturer ikke kan betraktes som marginaliserte arenaer for kulturbrytninger snarere enn som homogene og isolerte miljøer.

Resultatet av disse og andre spørsmål gir nye perspektiver på hva den kulturelle moderniseringen av de nordiske samfunnene innebar, ikke bare for ærestenkningens del, men i vid forstand. Ærens historie blir en innfallsvinkel til en større historie som forholdet mellom stat og befolkning. Samtidig kan prosjektets resultater bidra til å klargjøre hvordan æresdrapene i den nære fortiden reflekterer sosiale og kulturelle forskjeller som ikke kan isoleres til forestillinger om æren. Forskjellene dreier seg om tillit, tilhørighet og om de helt grunnleggende oppfatninger av relasjonene mellom individ, gruppe og sivilsamfunn.

7.1.13 Nettverk for prostitusjonsforskning i Norden

[Network for research on prostitution in the Nordic countries]

Koordinator: May-Len Skilbrei, Universitetet i Oslo

Abstract: Deltakerne i nettverket vil treffes omtrent fire ganger i året i to år. Møtene vil foregå i ulike byer, hovedsakelig nordiske, organisert som seminarer hvor vi diskuterer egen og andres forskning på prostitusjon i Norden. Vi vil også bli representert på møtene som blir arrangert av Nordisk prostitusjonsnettverk. Hensikten med nettverket er å legge til rette for og rapportere fra forskning om prostitusjon i Norden som et korrektiv

til og hjelpemiddel for den offentlige diskursen om fenomenet i de nordiske landene og som et sammenligningsgrunnlag for forskning fra land utenfor Norden. Prosjektets mer konkrete mål er å i løpet av prosjektperioden ha fullført eller nesten fullført prosjektet med å skrive artiklene til og redigere en engelskspråklig antologi om prostitusjon i Norden (evt. Baltikum og Russland). En videre mål er å ha etablert et nettverk som i en eller annen form kan videreføres til tross for utskiftninger.

7.1.14 Nettverksgruppe i forskning om omskjæring/kjønnslemlesting av kvinner

[Network group on research concerning circumcision/genital mutilation of women]

Koordinator: Johanne Sundby, Universitetet i Oslo

Kjønnslemlestelse/omskjæring av kvinner (FC/FGM) er en form for strukturell vold mot kvinner. Det er kulturelt og religiøst begrunnet samtidig som det innebærer et betydelig inngrep i kvinners kropp med til dels dramatiske konsekvenser for helse, seksualitet og psyke. Problemet er aktualisert i Norden med økt innvandring fra land der omskjæring er vanlig (Etiopia, Somalia, Vest Afrika og flere). Norge og Sverige har lover mot omskjæring, og har investert betydelige offentlige midler i å lage programmer for innvandrer miljøer der hovedmålet er å skape bevissthet om at omskjæring ikke bør forekomme. Danmark og Finland har tilsvarende aktiviteter i egne organisasjoner. Vi etablerte et nettverk under Nordisk Minsisterråds "Kjønn og Vold"- program, for medisinske og samfunnsvitenskapelige forskere som arbeider med problemstillinger knyttet til omskjæring i Norden, og noen som arbeider med dette i andre land (Sudan, Senegal, Gambia etc). Målet med nettverket er å konsolidere den forskningen som finnes omkring FC/FGM, utvikle et forum for forsknings- samarbeid og etablere kontakter og spre resultater av forskningen. Et mål er å skape dialog med media.

Den første samlingen som var en mønstring av pågående forskningsprosjekter var i Norge i 2001. Siden da har tre forskere i Sverige (Vanja Berggren, Birgitta Essen, Sara Jonsdottir) og en i Norge (Siri Vangen) tatt sine dr. grader knyttet til problemstillingen. Elise Johansen

(Norge) og Lars Almroth (Sverige) er nær ved å avslutte sine dr. grads studier om samme type tema.

Den 5–7 september anordnede FOKO ett nytt nettverksmøte i Malmö. Dette år valde vi att även bjuda in icke-forskare och öppna upp workshopen till en konferens för ett bredare deltagande. Första dagen ägnades åt diskussioner och föreläsningar om det förebyggande arbetet mot kvinnlig omskärelse i de olika nordiska länderna - likheter och olikheter. På eftermiddagen diskuterades massmedias roll i arbetet mot kvinnlig omskärelse i de nordiska länderna. Journalister från Sverige, Norge och Danmark var inbjudna för att ge sin syn på det egna arbetet. Forskare från Sverige och Norge belyste svårigheterna vid mötet med massmedia men diskuterade även framtida möjligheter. Så blev det presentation av 15 abstrakt inom socialantropologi, omvårdnadsforskning och medicinskt forskning som bedrivits såväl i de nordiska länderna som i Afrika. På eftermiddagen lyssnade vi på Dr. Nahid Toubia, som ursprungligen är från Sudan där hon var verksam läkare. Numera arbetar hon i nätverket ”Rainbo”, som har sitt huvudkvarter i London. Dr. Toubia höll föredrag om hur beslutsfattare kunde få ut det bästa ur forskningen, samarbetet mellan kliniker och forskare samt aktivister. I framtiden borde vi inrikta arbetet mot FGM i ett bredare perspektiv och se det som ett delarbete inom internationell reproduktiv hälsa, vilket ingår i ett av FN:s millenniummål. Workshopen besöktes av ett 70-tal personer från de nordiska länderna. Deltagarna var såväl forskare som aktivister. Även forskare från Sudan med samarbete med Sverige deltog i konferensen. Nyhetsbevakningen av konferensen var över förväntan och forskningsinformation kunde spridas till allmänheten via såväl svenskt nyhetsprogram i radio, som ett flertal artiklar i svenska och norska tidskrifter.

7.1.15 Gendered Violence in Schools and Teacher Education in the Barents Region

Koordinator: Vappu Sunnari, University of Oulu

The network for research and research training titled “Gendered violence in schools and teacher education in the Barents region” concentrates on researching violence in schools and in teacher education with a special focus on power and representations of femininity, masculinity and sexua-

lity; the issues that earlier have been all but included in the Nordic and North-West Russian school violence discussions.

The network was organised between research groups from Finland, Norway, Sweden and North-West Russia. The immediate aim of the network has been – and is – to produce local as well as more general research knowledge about gendered violence in schools and teacher education with a special focus on power; and on the representations of femininity, masculinity and sexuality – not forgetting gendered violence encountered by schoolchildren outside the school, for example at home. The local speciality is the Northern periphery. A more final aim of the network is to develop teacher education and to prepare teaching material on the topic area.

The participants of the network represent women's studies, teacher education, educational sciences and pedagogy, health education, psychology, sociology and political science. Furthermore, the network has participants who work in crisis centres, shelters for women and children, and two special groups who work for children and/or women who have encountered violence. In the beginning of the network it consisted of seven full and three additional sub-groups. Later, several new sub-groups and individual persons asked about the possibility of participating in the network, and the network has developed theme-specificity.

In addition to the network meetings, other meetings, supervision, seminars and post-graduate education were also organised and/or the participation in such activities was supported. The participants of the network also collected data of the social relations – including the representations of femininity, masculinity, sexuality, and power; and violence – among schoolchildren of the sixth grade in certain schools in North-Finland and North-West Russia.

7.1.16 Män som offer för våld – dilemman i gestaltning av maskulinitet?
[Men as victims of violence – dilemmas in the representation of masculinity?]

Koordinator: Malin Åkerström, Lunds universitet

Seminarier/workshops/konferenser

Genom deltagande i diverse seminarier, workshops och konferenser har den egna forskningen synliggjorts och värdefulla kontakter knutits. Närvaro i nämnda sammanhang har varit angeläget för forskningsarbetets utveckling, på såväl metod- som analys- och teorinivå.

Nätverkets deltagare har själva medverkat samt bjudit in gästföreläsare till seminarier inom ”Kriminalvetenskapligt nätverk” vid sociologiska institutionen, Lunds universitet. I september 2003 talade Agneta Mallén, under rubriken ”jag tycker inte man behöver vara rädd för någonting”, om samtal kring brottslighet i åtta skärgårdskommuner. I mars 2004 presenterade Veronika Burcar insamlat intervjumaterial under temat ”Unga män som offer för brott”. I januari 2005 introducerade Burcar tillsammans med Jana Holšánová, som bjudits in från Filosofiska institutionen vid Lunds universitet, samtalsanalytiskt inriktade uppslag under temat ”Att analysera tal om våld – unga mäns beskrivningar”. Sara Uhnöo, doktorand i sociologi vid Göteborgs universitet bjöds i maj 2004 in för att tala om sin forskning kring unga män och kvinnors tal om våld.

Vidare har ”Allmänna seminariet”, på initiativ av Agneta Mallén, gäststats av Jan Wickman. Wickman har, vid Åbo akademi, disputerat på en avhandling om transgenderism. Han har bedrivit forskning kring transsexuellas och travsvestiters konstruktion av självförståelse under motstridiga yttre förväntningar. På ”Allmänna seminariet” i Lund, december 2003, talade Wickman om ”Manlighet i mans- och kvinnokroppar”.

Agneta Mallén och Veronika Burcar har även introducerat sin forskning vid ”Avhandling på gång” vilket är ett seminarium där forskarstuderande ges möjlighet att presentera sina avhandlingsprojekt. Burcar diskuterade sitt material under titeln ”En liten adrenalinkick fick man ju” (2002). Mallén och Burcar har även diskuterat sitt intervjumaterial vid ”Citaklubben”. ”Citaklubben” är ett seminarium där kvalitativt empiriskt material såsom intervjuer och fältanteckningar presenteras i diskussionsform. Informella diskussioner har kortfattat skett i Lund med Liv

Finstad, Oslo universitet i samband med ett slutseminarium den 4 september 2003.

Utöver presentationer på seminarier vis Sociologiska institutionen i Lund har ett antal konferenser och workshops besökts. Burcar har deltagit med intervjumaterial i en workshop (”Etnografi och samtalsanalys” i Eskilstuna 11–13 juni, 2002) med Jonathan Potter, professor i Diskursanalys vid Londonborough University, England. Burcar har vidare deltagit i konferensen ”Kön och våld i Norden” i Köge 2001 och ”Den paene mand – eastetisering af det maskuline i senmoderniteten”, Köpenhamn 2001. Vid ”Mansforskning – ett nationellt seminarium”, Göteborg 2003, presenterade Burcar materialet ”Ung man och brottsoffer – ett dilemma i gestaltningen i maskulinitet?”, Burcar kommer även att delta i konferensen ”Kön och våld”, i Göteborg 10–12 juni i år, med ett paper rörande temat ”Unga män som offer för brott – berättelser om våld och offerkap”. Även Mallén har deltagit i flera konferenser.

Resultat av forskningen – Veronika Burcar

Forskningsmedlen har, förutom stöd till konferenser mm, använts för att finansiera en tjänst för doktoranden Veronika Burcar. Hennes arbete inleddes med att en enkät om rädsla för och erfarenhet av brott genomfördes bland ungdomarna i årskurs 2 på samtliga gymnasieskolor i Ljungby kommun, Småland. Delar av resultatet från denna undersökning har sammanställts i rapportform (Burcar, 2002). Utöver detta material har tio samtalsintervjuer med unga män (17–21 år) som utsatts för våld (misshandel och rån) genomförts. Intervjuerna har transkriberats och analyserats med inspiration från samtalsanalytiska och socialkonstruktivistiska grunder. Vidare har två stödpersoner vid en av landets ”Stödcentrum för unga brottsoffer” intervjuats och viss tidskriftsgranskning (angående ämnet ”brottsoffer”) har genomförts. Det olikartade materialet representerar olika diskursiva nivåer i forskningen. Den huvudsakliga grunden i avhandlingsarbetet utgörs av samtalsintervjuerna. De unga männen gestaltningar av offererfarenheter är centralt. I analysen av detta material har flera intressanta perspektiv framträtt. Några av dessa presenteras nedan kortfattat och i punktform. Arbetet med den slutgiltiga analytiska diskussionen pågår för tillfället.

Nedtoning av våld: De intervjuade unga männen tonar ner våld. Detta sker genom normalisering, dvs. genom att framställa våldet som naturligt.

Det sker också genom speciella ordval; t.ex. användningen av begrepp som ”slagsmål” och ”bråk” istället för ”misshandel”. Vidare görs det genom att våldets frekvens betonas, dvs. vanligt förekommande våld beskrivs som mindre allvarligt. Några särskilt dramatiska skildringar av våld förekommer inte: fysiska skador beskrivs av männen i nedtonade och kortfattade ordalag.

Gärningsmannen fråntas makt: Männen positionerar sig som aktörer och fråntar på så sätt gärningsmannen agens. Männens egna handlingar framstår som avgörande för brottsituationens upplösning. Det kan handla om att man själv valt att lämna platsen (dvs. inte blivit bortjagad) eller om att man förmått gärningsmannen att avlägsna sig. Det kan också handla om att man helt enkelt ”låtit gärningsmannen hållas” på grund av att man, vid ett rån, ändå inte haft några speciellt värdefulla ägodelar att stjäla. Männen beskriver i samtliga fall hur de gjort ett eget rationellt val i situationen och fråntar därmed gärningsmannen total makt och kontroll.

Egen aktivitet och handlingskraft: Aktivitet, handlingskraft, självbehärskning och respektabilitet är egenskapsbegrepp som generellt är framträdande i männens berättelser. Männens fokusering på egen agens stämmer inte särskilt väl överens med ”offret” som social kategori. Offeridentitet förknippas generellt med svaghet, passivitet, värnlöshet och skyddsbehov. Intervjumaterialet visar att det, snarare än betoning av passivitet, verkar finnas ett behov av att beskriva vad man faktiskt gjort för att försvara sig eller förklara varför man inte kunnat försvara sig vid brottet.

Ambivalens i förhållande till offerskap: Männen är ambivalenta när det gäller huruvida de ser sig själva som offer eller inte. För att vara ett offer menar männen att flera olika faktorer måste vägas in. Det handlar om hur allvarligt brottet varit juridiskt sett, brottets frekvens (vanligt brott = mindre självklara brottsoffer), hur svårt man blivit skadad, om man själv varit delaktig i brottet och om man blivit bemött med sympati från omgivningen efter brottet. Man bör enligt männen också känna sig som ett brottsoffer för att verkligen vara ett. Det är alltså inte tillräckligt att ha blivit utsatt för ett brott för att man ska anses vara ett brottsoffer. Mot bakgrund av dessa aspekter reflekterar männen kring sitt eget eventuella offerskap.

Inget uttalat behov av stöd från brottsofferjour: Ingen av männen har kontaktat en brottsofferstödande verksamhet efter brottet. Männen foku-

serar framförallt brottets allvarlighetsgrad som skäl till huruvida man söker professionellt stöd eller inte. De menar att brotten de själva utsatts för inte är att betrakta som så allvarliga att denna typ av hjälp behövs. Hjälp från stödpersoner förknippas med samtal. Detta har man antingen inte ansett sig behöva eller har man fått sådant stöd från personer i ens direkta sociala nätverk. Vad som däremot efterfrågas, men som inte förknippas med stödverksamhet, är praktisk hjälp (t.ex. information).

Samtal om känslor: Det är en vanligt förekommande föreställning att unga män har svårt att tala om känslor. De intervjuade männen beskriver känslor i nedtonade och indirekta ordalag. Deras berättelser skulle därför i enkla termer kunna beskrivas som ”typiskt manliga” (”pojkar är pojkar”, ”män har svårt att tala om känslor”, pojkar och män vill visa sig starka). Samtidigt visar männen emellertid via sina beskrivningar att temat män och tal om känslor är allt annat än enkel och förutsägbar. För även om de tonar ner specifika framställningar så talar de trots allt om känslor. Istället för att i första hand alltid använda sig av ”konventionella” begrepp som rädsla, hat, ångest och oro talar de unga männen dock om adrenalinkickar, om att man inte vill ”sy mer stygn” och att man är ”småsur” och ”irriterad”.

Polisanmälan ingen självklarhet: Samtliga av männen har polisanmält brottet de utsatts för. Detta har emellertid inte varit någon självklarhet. I likhet med resultaten från enkätundersökningen (där närmare 60% av de respondenter som utsatta för brott uppgav att de avstått från att polisanmäla gärningen) framhålls förklaringar som ”polisen kommer ändå inte kunna gripa gärningsmannen” och ”brottet var inte så allvarligt”. Att männen till sist gjort en polisanmälan är följden av övertalning och rationellt och moget övervägande. Det har helt enkelt varit ”det rätta” att göra; man ”ska” ju anmäla brott, dvs. det är ens plikt.

7.1.17 Forskningskonferanse om seksuelle overgrep mot barn 3–4 juni 2004
[*Research seminar on child sexual abuse*]

Koordinator: Svein Mossige, Norsk Institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring/NOVA

Målet for konferansen var å få frem en oversikt over sentral forskning om emnet i de nordiske landene. Hvilke problemstillinger denne forskningen har vært opptatt av, hvilken kunnskap den har bidratt til å utvikle og hvilke problemstillinger som synes å være viktige å forske videre på. Mer spesifikt ønsket man å få frem forskningen hvor en har studert hvordan straff, kontroll og behandling kommer til anvendelse ved seksuelle overgrep innenfor h.h.v. det rettslige apparatet, barnevernet, og innenfor behandlingsapparatet. Hvilke problemer løses og hvilke problemer oppstår når man nærmer seg temaet ut fra disse perspektivene og hva skjer i møtene mellom de tre perspektivene? Disse problemstillingene ble belyst gjennom flere av foredragene som ble presentert i løpet av de 1 ½ dag som konferansen varte:

Svein Mossige: På grunnlag av to forskningsprosjekt, ett prosjekt av hvordan mødre forholder seg til mistanke om seksuelle overgrep (NFR-finansiert) og ett om hvordan hjelpe familier hvor det foreligger slik mistanke (NFR og BFD finansiert) presenterte Svein Mossige materiale som belyser hvilke vanskeligheter barn har med å formidle egne erfaringer om å bli gjenstand for overgrep.

Åse Langballe: Presenterte resultater fra doktoravhandlingen ”Barn som vitner. En empirisk og teoretisk studie av kommunikasjon mellom avhører og barn i dommeravhør. Utvikling av en avhørsmetodisk tilnærming” (Gamst og Langballe, 2004). Hun presenterte den delen av avhandlingen som tar for seg en ny kommunikasjonsmodell for dommeravhør. Modellen ivaretar både barnefaglige hensyn og juridiske krav og det viser seg at den øker informasjonsmengden som barnet gir.

Vigdis Erlendsdottir: Presenterte erfaringer fra Island knyttet til det såkalte ”Barnahuset”. Dette er en sentral institusjon i Reykjavik som tar mål av seg til å i vareta både den barnevernsfaglige (beskyttelse) den rettslige (straff) og den terapeutiske (behandling og rådgivning)siden ved overgrep mot barn.

Gisela Priebe: Presenterte noen data fra den svenske delen av den internasjonale delen av undersøkelsen *Ungdommers holdninger til og erfaringer med seksualitet, seksuelle overgrep og kommersiell seksuell utnytting*. Ved siden av Sverige gjennomføres undersøkelsen i Polen, Russland, Litauen, Estland, Norge og Island.

Maria Erikson: Presentationen utgick frå hennes avhandling i sosiologi (i Sverige) och berörde såväl lagstiftning och rättspraxis på familjerättsområdet, offentliga diskurser om kön och barns utsatthet för sexuella övergrepp, barnets plats i familjerättsprocesser, professionell praktik samt den betydelse maktrelasjoner knutna till kön och ålder respektive föreställningar om barn och barndom, faderskap och moderskap kan ha för hanteringen av sexuella övergrepp.

Maria Forsman: Presenterte sitt doktorgrads prosjekt ”Barns rättigheter och rättsliga skydd när de utsätts för våld av vårdnadshavare”. Avhandlingsprojektet syftar till att fördjupa kunskapen om barns rättigheter och rättsliga skydd när de utsätts för våld i hemmet. Med våld avses i detta sammanhang både situationer där barnet själv är måltavla för våld och sexuella övergrepp, och situationer där barnet deltar i våldet som vittne.

Keith Pringle: Presenterte paperet ”Sexuella övergrepp i socialpolitikk och välfärdssystemens praktik”. This paper sought to take forward critiques of the Nordic welfare systems as wholeheartedly positive. It did so using the child welfare system in Sweden (and to a lesser extent that in Denmark) as a case study for analysing how effectively child sexual abuse is addressed by that system in terms of research, policy and practice.

Det gjenstår å lage en mer omfattende rapport om emnet med bidrag både fra deltakere som presenterte innlegg på konferansen og fra noen andre aktuelle forskere.

7.2 Enskilda projekt – Individual projects

7.2.1 “Den rette hjælp – til voldsramte kvinder”

[The right help – to women subjected to violence]

Pia. R. Clemmensen, Roskilde Universitet

Hvis den rette hjælp er til stede, har voldsramte kvinder bedre chance for at komme ud af et voldeligt parforhold. Jeg angriber myten om, at ”kvinderne altid vender tilbage” på grund af deres kvindelige natur. Den vigtigste grund til at de vender tilbage er måske, at de ikke kan få den fornødne hjælp. Min interesse har bestået af to hovedområder:

- den konkrete hjælp, som kvinderne får i kommunale socialforvaltninger,
- holdninger og diskurs i forbindelse med problematikken ”mænds vold mod kvinder”.

De to hovedområder hænger sammen, idet opfattelser af vold mod kvinder, har indflydelse på socialpolitik, lovgivning og konkret social praksis. Det er tale om dialektiske processer, idet påvirkninger går begge veje. Jeg undersøger diskurserne og taler for, at et køns- og magtperspektiv ville være en vej fram mod bedre hjælp. Der mangler viden om voldelige parforhold blandt sagsbehandlere og andre faggrupper det kommer i kontakt med kvinderne. Derfor har jeg skrevet manuskriptet til en bog rettet mod socialarbejdere og studerende. Det første hovedkapitel er interviews med kvinder, det fortæller om udviklingen af volden i deres parforhold, hvordan volden har påvirket ved dem, og hvad de selv har gjort.

Kvindernes fortællinger fører læseren videre til næste kapitel, som omhandler hvorledes de kommer i kontakt med socialforvaltningen. Det beskrives, hvorledes sagsbehandlingen forløber. Både kvinderne og sagsbehandlere er interviewet om dette forløb. Begge parter vurderer hjælpen, og der identificeres problemer samt gode eksempler og gode idéer for sagsbehandling.

Det sidste hovedkapitel handler om diskussion af opfattelser og diskurs. Jeg vil undersøge, hvilke diskurser der er dominerende, hvor de stemmer fra. De interviewede kvinder og sagsbehandlere er blevet spurgt

til deres forståelse af vold og om deres syn på manden. De taler mest indenfor en psykologisk diskurs, men også indenfor det, jeg kalder for en feministisk/køns- og magtdiskurs. (Da det i den danske kontekst er problemer med at bruge ordet feminisme, vælger jeg ordet ”kønsdiskurs”). Derefter går jeg over til at se på kontesktuelle forhold. Jeg beskriver en historisk udvikling med fokus på udvikling af ideologi indenfor krisecenterbevægelsen og inden for udenlandsk feministisk bevægelse. Disse bevægelser har haft indflydelse på politiske formuleringer indenfor FN og i EU regi. Krav om rapportering fra FN har haft indflydelse på den danske regerings gennemførelse af en Handlingsplan til bekæmpelse af vold mod kvinder (år 2002). Det viser sig, at feministiske formuleringer har smittet af på den danske regerings formuleringer. Så i ord er den danske regering ganske radikal. Jeg ser så på, hvordan det står til i virkeligheden, og kan konstatere, at i socialpolitik og i sociallovgivning, samt i socialforvaltningernes organisatoriske og konkrete praksis ”eksisterer” vold mod kvinder i stort set ikke. Psykologisering og manglende konsensus i opfattelsen af volden er med til at hindre, at myndighederne imødegår problemerne adekvat. Kvinderne passer ikke ind i systemet, når de søger hjælp til deres problemer i et voldsforhold. De behandles som andre borgere, hvor spørgsmål om sikkerhed og magtasymmetri ikke tages i betragtning.

Jeg kommer afslutningsvis frem til nogle forslag til socialpolitiske og lovgivningsmæssige tiltag, der ville gøre vold mod kvinder mere synlig, og som ville tage højde for deres specielle situation. Jeg slutter af med nogle konkrete eksempler på, hvorledes et kønsperspektiv vil kunne ændre på den hjælp, der tilbydes i socialforvaltningen. Ændringer kan foregå på flere niveauer: på det politiske, via lovgivning, via socialforvaltningens organisering og prioriteringer, samt i sagsbehandlingen. Det væsentlige er, at se på volden som proces og i et køns- og magtperspektiv. Køns- og magtperspektivet indebærer blandt andet en forståelse af magtasymmetrien. Kvinderne har brug for særlig beskyttelse og speciel hjælp. Kvindernes sikkerhed skal tages mere alvorligt. Sagsbehandleren ikke skal tilbyde parrådgivning eller mægling, og fædre, der har været/eller stadig er voldelige, skal ikke automatisk have samme rettigheder i forhold til børnene som andre mænd.

7.2.2 Spänningsfyllt moderskap? Jämställdhetskultur och hederskultur – förståelser av föräldraskap

[Tension-ridden motherhood? Gender equality culture and honour culture – notions of parenthood]

Åsa Eldén, Uppsala universitet

Abstract: Projektet kommer att studera förståelser av föräldraskap såsom det kommer till uttryck dels hos svenska myndighetsrepresentanter, dels hos mödrar till döttrar som kommit i kontakt med svenska myndigheter efter att ha blivit utsatta för hot och/eller fysiskt våld från manliga släktingar. En utgångspunkt för projektet är att det är möjligt att tala om två diskursiva förståelser av föräldraskap: jämställdhetskulturellt och hederskulturellt. Förståelsen av föräldraskap studeras med utgångspunkt i 1) samband mellan våld utövat av flera män (pappor, bröder, farbröder) riktat mot flera kvinnor (mammor, döttrar, kusiner); 2) samband mellan det ”lilla” och ”stora” våldet som kontroll och hot respektive fysiskt och sexuellt våld.

7.2.3 Mäns våld, föräldraskap och vardagsliv efter separationer i Sverige

[Men's violence, parenthood and everyday life post-separation in Sweden]

Maria Eriksson, Göteborgs universitet

Abstract: Projektet är ett kvalitativt pilotprojekt med syfte att explorativt undersöka hur fäder som använt våld mot kvinnor förhåller sig till sitt föräldraskap och sina barn, samt organiserar sitt vardagsliv och sina relationer till sina barn och till modern efter en separation/skilsmässa. Projektet syftar även till metodutveckling av forskning om våldsamma män och den kvalitativa tidsgeografiska metoden ska ge ett empiriskt material av hög närhetsgrad i ett sammanhang där deltagande observation inte är möjlig. Projektet är tvärvetenskapligt och ett samarbete mellan Maria Eriksson, Göteborgs universitet och Katarina Schough, Karlstads universitet. Perspektiv och begrepp hämtas såväl från sociologi och kulturgeografi, som från feministisk/könsforskning och 'Sociology of Childhood'. Projektets fokus på praktiker i vardagen syftar till att synliggöra för-

kroppsligade könskonstruktioner som är situerade i tid och rum och de centrala frågeställningarna rör de konstruktioner av kön, föräldraskap, barn och familjerelationer, och mönster för organisering av vardagsliv och relationer, som kan skönjas i separerade fäders egna beskrivningar; av 'hur' de gör och 'varför' de gör som de gör. Vid utgången av 2004 pågår fortfarande skapandet av det empiriska materialet och de första preliminära resultaten kommer att presenteras vid programmets slutkonferens i Göteborg 10–12 juni 2005.

7.2.4 Bodily traumas: the sexual displacement of Iranian immigrant women in Sweden

Fataneh Farahani, York University/Skaraborg Institute

This qualitative research aimed to examine an under-researched area of Iranian women's sexuality. Interviews were conducted with first generation Iranian immigrant women living in Sweden and were analysed using a Foucauldian discursive analysis. I also explored relevant literary texts written by women in Iran and in exile. The aim of this research has been to study sexuality as gendered, culturally constructed and socially produced, in order to understand the impact of both Iranian contemporary Islamic culture and socialization, and immigration or displacement experiences of women's self-presentation and how these influences may complicate their sexual experiences and their perceptions of sexuality. Looking into how these Iranian women negotiate and renegotiate their sexuality and subjectivity through shifting boundaries within historically specific social contexts was central to my analysis.

Methodology

The empirical part for this dissertation was based on in-depth interviews with Iranian women living in Sweden. I chose to conduct qualitative interviews because they offer the possibility of eliciting meanings and their flexibility to allow reflexivity. I conducted ten in-depth interviews with urban-dwelling Iranian-born women living in Sweden and aimed to explore how the sexuality of these women has been constructed by taking into consideration diverse factors such as past and present social and economic locations, level of education, age and feminist self-awareness. I

conducted and taped all the interviews in the Persian language (except the youngest participants who preferred to talk in Swedish), listened to them carefully, transcribed first in Farsi and then translated the written text into English. I was attentive to the key words and expressions in Persian and have retained them in the original language. The number of interview sessions per woman varied from two to four. The shortest interview was 5 hours and the longest was 25 hours. These interview materials were deployed as ground for exploring the divergent and contingent intersections of complex discourses that constructs their sexuality.

To understand and identify the processes of construction and production of women's sexuality, I aimed to find answers to the following questions:

- in what ways do contemporary Islamic legal and cultural practices in Iran influence the participants' sexuality and perceptions of sex and desire;
- How do women consider the effects of migration and displacement or movement across national and cultural boundaries in transforming their notions of sexuality?
- What challenges do women face in adjusting to and making sense of the shifting social, political, cultural landscapes of their own biographies? In what ways do women adjust, accept, resist, internalize and normalize the cultural orders of sexual behaviours?

In addition to interviews, I also attended a variety of Iranian cultural, social, and intellectual gatherings. I have followed the Persian local and national radio programmes and carefully read Persian books, journals and magazines on women's issues, sexuality and Islam both inside Iran and in the diaspora. I have spent at least one or two hours a day reading women's magazines, personal homepages (web logs) and daily newspapers in the internet. So, even though I do not apply the Iranian social/cultural gatherings or cyber materials as a direct source for my analysis, I am fully aware of the enormous impact they have had on my knowledge and what I know about the daily life of Iranian society and the Iranian community in Sweden. Therefore, I consider this time-consuming part of my research very necessary for my analysis.

Findings

Since I am still in the process of analyzing and writing, it is a difficult task for me to write about specific results and conclusions. However, I present some important themes that were raised by most of the research participants. The following are what most of the research participants mentioned as important factors in the way they view their bodies and sexual desires.

- *Religion and religiosity*: Parents, society, revolution, leftist organisations, double standard, limitation
- *Veiling*: Covering, shame, Fitna/female sexuality, clothing/change, compulsory veiling
- *Sexual education*: Menstruation, sex
- *Virginity*: Hymen, the first sexual experience, the first wedding night, lessons, strategies, reconstruction of virginity, virginity examination (Religion and religiosity: limitation)
- *Marriage*: Traditional, political, mail bride, love, sex, study, abuse, divorce
- *Immigration/Sweden*: Different cultures, first impression, home, sex/the Swedish woman, Swedish man, the other/honour killing, in between, change, Iranian man.

Therefore I have decided to divide my dissertation into the following chapters that will cover or overlap the different themes that I mentioned above:

1. Introduction (theory and method)
2. Being religious/doing religion (sexy religion)
3. Veiled sexuality
4. The virginity that matter (one is not born virgin, one becomes virgin)
5. Marriage
6. Diasporic narratives (being in between)
7. Conclusion

7.2.5 Foreldreskap, kjønn og vold [*Parenthood, gender and violence*]

Nicole Hennem, Norsk Institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring/NOVA

Postdocmidlene ble innvilget for å skrive to artikler over følgende tema: Foreldreskap, kjønn og vold. Bakgrunnen for søknaden var at vold ble et tema i intervjuer som var blitt foretatt i forbindelse med doktorgradsarbeidet om foreldreskap for norsk ungdom (Hennem 2002). Vold ble tematisert når autoritet ble analysert, særlig når bruk av makt i hjemmet ble drøftet i forbindelse med grensesetting. Når jeg beskrev maktbruk, var det den åpne og tydelige form for maktbruk som ble beskrevet. Det er den foreldrene satte i tale i intervjuerne, både sitt eget maktbruk og ungdommenes maktbruk. Det er innenfor den rammen at vold ble et tema, vold fra foreldrene mot ungdommene eller omvendt, fra ungdommene mot foreldrene. I motsetning til vold mot småbarn, vold mot kvinner og vold mot eldre er vold mellom foreldre og ungdom et lite utforsket område. Det finnes så å si ingen forskning når det gjelder den type vold (Moeller 2001). Doktorgradsarbeidet ga ikke mulighet til å analysere mer inngående hvilke kulturelle uttrykk denne form for vold tar, hvordan den oppstår og hvilken mening den gis i familien. Søknaden har hatt som mål å analysere dataene som hadde med vold å gjøre.

Analysen av fortellingene om vold mellom ungdom og foreldre viser at vold er et tema som blir tatt opp av foreldre, ikke av ungdommene. Det var foreldrene som brukte begrepet vold eller betegnet en handling som voldelig. Ingen av ungdommene nevnte at de brukte vold hjemme eller at foreldrene brukte vold mot dem. Langt på vei framstilte ungdommene et bilde av familierelasjoner som var i tråd med gjeldene kulturelle oppfatninger av hvordan familierelasjoner bør arte seg i ungdomstiden. De beskrev seg selv som utprøvende ungdom i tråd med den kulturelle oppfatning av ungdomspraksis i vår del av verden og foreldrene sine som ansvarlige foreldre som satte grenser. På den måten alminneliggjorde de seg selv og familien, mens det foreldrene gjorde ved å ta opp ungdommens voldsbruk, var det motsatte. De fortalte om det ualminnelige.

Fortellingene viser at det var ut ifra en helhetlig vurdering av situasjonen at mødre og fedre beskrev sønnen eller datteren som voldelig eller at handlinger ble betegnet som voldelige handlinger. Det finnes en del forut-

setninger som måtte være tilstede for at en handling ble beskrevet som voldelig eller for at en ungdom ble oppfattet som voldelig. Vold ble et tema i fortelling når grensesetting ble tematisert. Det var kun i slike situasjoner at forldre nevnte at ungdommen var voldelig. Videre måtte ungdommen i familien utføre noen handlinger som førte (eller kunne føre til) skader enten mot en av de voksne og/eller til materielle skader. Handlingene måtte også være mer enn en engangsforeteelse. Det var gjentakelse av handlinger som fikk mødre og fedre til å bruke begrepet vold. Til slutt måtte handlingene skape frykt (frykt for skader på personer og materialet). Frykten utløst av handlingene måtte være såpass stor at den førte til at ungdommen fikk viljen sin gjennom – fikk makt – ved å utøve slike handlinger.

En analyse av vold gir mange innsikter i den kulturelle forståelse av relasjoner mellom foreldre og barn. Den avdekker relasjonshierarkiet som finnes i familier, på tross av en diskurs om egalitære, demokratiske og likestilte familierelasjoner. Demokratisk forståelse av relasjonene i familien gjør blind for makten som kan utspille seg mellom medlemmene i familien, særlig for makten som faktisk er involvert i grensesetting. Det ligger en vegring mot å se makt i relasjoner mellom foreldre og barn, og dermed også mot å se seg selv som en voksen med makt eller som et barn eller ungdom med makt. En konsekvens er at makt og flyt av makt mellom generasjonene underkommuniseres, privatiseres og tabuiseres. Men den innbyrdes makt avdekkes når den brukes eller når den mistes. Vold avdekker tydeligst hvordan makt er inbygget i foreldre – ungdom relasjon, noe som ellers holdes skjult eller er taus i vår kulturelle tenkning om demokratiske og forhandlende foreldre-barn relasjoner. Vold blir siste ledd i maktrelasjoner som finnes mellom foreldre og barn, hvor vold brukes for å tvinge en annen til å gjøre det en selv vil. Ved å bruke vold destabiliserte ungdommene relasjonsstrukturen i autoritet mens foreldrene som var i hovedsak de som brukte fysiske handlinger i grensesetting-søyemed, prøvde å gjenoprette den ved å bruke vold.

Ved å bruke vold avslørte foreldrene at de hadde mistet auktoritet. Mødre og fedre oppfattet omfattende maktbruk og påfølgende voldsbruk som et tegn på tvang i relasjonen, og de tok avstand fra den fordi den truet den intime og fortrolige relasjonen de ønsket å ha med sin sønn eller datter. Handlingen 'å gi opp' avsluttet dermed bruk av makt og demed vold i hjemmet, men åpnet svært ofte for en annen maktbruk, den som

samfunnet kan benytte seg ved å plassere en ungdom med tvang på institusjon. At mødre og fedre valgte bort grensesetting for å bevare relasjonen til sønnen eller datteren kan være en forklaring på hvorfor de ikke oppfattet seg selv som voldelige. I følge dem trådde de ikke over en grense som ville føre til at kontakten med datteren eller sønnen tok slutt. Ungdommen derimot så ut til å trå over denne grensen: Foreldrene måtte i noen situasjoner beskytte seg mot en sønn eller datter som kunne skade dem og som dermed ble beskrevet som voldelig.

Intervjuene viste mødrenes tvetydlige stilling i fortellinger om ungdom og vold. I kraft av å være mødre var de satt til å sette grenser, men fordi de var kvinner hadde de også få sjanser til at deres autoritet ble god tatt når barn ble ungdom. Kulturelle koder for hva mødre symboliserer – kjærlighet – og for hva mødre bør gjøre i ungdomstiden – å trå til side – kolliderer med koder for autoritetsutøvelse. Kjærlighet og makt viste seg å være motsigende og å ikke gi den nødvendige legitimitet i autoritet når kjønn ble gjort relevant. Tvert imot var en kombinasjon av kjærlighet og makt med på å devaluere kvinnene som mødre. De vegret seg for å offentliggjøre side ved relasjoner mellom dem og deres ungdom som kunne føre til en stigmatisering av både dem og sønnen eller datteren.

7.2.6 Lagliga och olagliga affärer – om sexköp och organisationer *[Legal and illegal affairs – on sex-buying and organisations]*

Charlotte Holgersson och Yvonne Svanström, Handelshögskolan i Stockholm

I media rapporteras det emellanåt om hur män i affärssammanhang köper sex eller går på strippklubbar. Denna typ av sexköp visar på kopplingar mellan s.k. sexploaterande organisationer och organisationer som har andra uttalade mål än sexualitet. Men dessa kopplingar beskrivs och problematiseras emellertid sällan inom forskningen. Syftet med denna rapport var därför att för framtida studier undersöka möjligheterna att studera förekomsten av sexköp som en del av verksamheten i organisationer som har andra uttalade mål än sexualitet. Rapporten bör därför ses som ett led i projekteringen av ett framtida forskningsprogram.

Rapporten består av fyra olika studier: två litteraturstudier, en pilotstudie och en studie av medias rapportering av sexköp. Den teoretiska

referensramen för samtliga studier utgörs av feministisk teori, särskilt feministisk forskning om prostitution och feministisk forskning om organisation och sexualitet. Medan den ena litteraturstudien fokuserar forskning om sexköp och organisation, koncentreras den andra kring nordisk forskning om sexköpare och de metodproblem som dessa studier dokumenterat. I pilotstudien analyseras utifrån det övergripande projektets syfte två intervjuer med personer som på sin arbetsplats kommit i kontakt med sexköp. Dessutom diskuteras här även metodologiska lärdomar. Mediaundersökningen analyserar rapporteringen om sexköp i organisationer under perioden 1993-2003.

I rapportern konstaterar vi att forskningen om sexköp i organisationer är begränsad. De studier som diskuterar sexköp som organisationsfenomen visar visserligen inte på i vilken utsträckning sexköp i affärssammanhang förekommer, men väl att sexköp förekommer. Dessa sexköp kan både vara sanktionerade av den köpande organisationen och ingå som en vedertagen del av deras representation. Ett exempel på detta är japanska "hostess clubs". Men, de kan också vara mer dolda och informella. Sexköpen analyseras i termer av en grupprocess där de deltagande männens position, identitet och gruppgemenskap förstärks. Även den nordiska forskningen om sexköpare är begränsad och den forskning som finns har inte försökt närma sig olika organisationer för att undersöka förekomsten av sexköp i dessa. Det finns några aggregerade omfångsundersökningar som ger en överblick över den sexköpande gruppens sammansättning. Dessa studier har dock främst varit inriktade på gatuprostitution och studerar heller inte mer kvalitativa aspekter såsom motiv bakom köpen. Det gör däremot merparten av intervjuundersökningarna. Studierna visar på att prostitution och sexuella tjänster förekommer i mer eller mindre synliga former. Sexköpare inom organisationer tillhör troligtvis de mer exklusiva köparna som väljer mer dolda former och framstår därmed också som svåra att nå.

Pilotstudien tar sin utgångspunkt i två kvinnors berättelser som sexköp i affärssammanhang. Sexköpen i båda berättelserna äger rum inom ramen för en affärsresa där sammanhangen är mansdominerade. De intervjuade kvinnorna vittnar båda om att de kände sig kränkta av männens beteende. Kvinnorna hade också informerat sina chefer om händelserna, vilket ledde till reprimander för de berörda männen. Emellertid skyddades männen på olika sätt, bl.a. genom att händelserna inte offentliggjordes. En tolk-

ning är att man inte fullt ut ser händelserna som en organisationsfråga utan mer som en individfråga. Berättelserna illustrerar hur sexköp i affärssammanhang bidrar till att upprätthålla en organisationskultur där en särskild manlig sexualitet dominerar, vilket i förlängningen också bidrar till återskapandet av könsordningen i organisationen.

Metodmässiga lärdomar från översikten över forskningen om sexköpare är att enkätstudier kan ge en överblick över fenomenet, men är omfattande och kostsamma. Intervjuundersökningar fångar visserligen inte omfattningen men ger en fördjupad bild av fenomenet. Erfarenheterna från pilotstudien är att intervjuer med personer i periferin, dvs. som inte varit direkt inblandade i sexköpen, kan vara en god källa till empiri. Dock visar både litteraturstudien och pilotstudien att det kan finnas vissa svårigheter att få kontakt med intervjupersoner. Det sätt som förefaller generera flest intervjupersoner är, av forskningen om sexköpare att döma, artiklar och annonser i tidningar. Detta kan även vara ett sätt att komma i kontakt med personer som varit direkt och indirekt involverade i sexköp till i en framtida studie om sexköp i organisationer.

Studien av medias rapportering av sexköp i organisationer uppmärksammar en rad olika mediala händelser under perioden 1993-2003. Generellt väljer media att analysera sexköp på individnivå snarare än organisations- eller samhällsnivå. Analysen visar dock att media förhåller sig olika till sexköpskandaler inom politiken och näringslivet. Händelser inom politiken lyfts delvis upp till ett samhällsproblem genom att de riskerade att urholka medborgares förtroende för politiker. Diskussioner kring händelser inom näringslivet fokuserade däremot individer och eventuella ekonomiska konsekvenser för företaget, en bild som också bekräftas av andra forskare.

Utifrån både berättelserna om sexköp i affärssammanhang och medias rapportering om sexköp i näringslivet kan vi sammanfattningsvis konstatera att fenomenet sexköp i organisationer tycks vara ett dolt och kontroversiellt fenomen. Det betraktas fränst som en individfråga, som har mer med privatlivet och inte arbetslivet att göra, och mer sällan som en organisations- och samhällsfråga. Litteraturöversikterna visar dessutom att studier om sexköp i organisationer fortfarande är få och att det finns förhållandevis lite kunskap om sexköpare ur ett organisationsperspektiv. Vi ser därför att ett framtida forskningsprogram om sexköp i organisationer skulle kunna bidra med kunskaper om kopplingen mellan sexploaterande

organisationer och organisationer som inte har seksualitet som uttalad målsättning, om organiseringen av sexköp samt om sexköpare ur ett organisationsperspektiv. Teoretisk skulle dette kunne bidra till en ökad förståelse för seksualitet i organisationer och återskapandet av könsordningen i organisation och samhälle.

7.2.7 Intellektuelle verktøy, refleksjoner over nordiske voldskonstellationer [*Intellectual tools, reflections on Nordic constellations of violence*]

Knut Kolnar, Norges teknisk naturvitenskapelig univ. NTNU/Lunds universitet

Det sentrale tema i dette forskningsprosjektet har dreid seg om framveksten av moderne maskilinitetsformer. Det har tatt utgangspunkt i noen av femtitallets maskulinitetsformer, slik de fremstår i filmer som har vært helt vesentlige i denne epoken, og søgt å vise en utvikling frem mot maskilinitetsformer som er sentrale i dagens samfunns. Vesentlige analytiske verktøy i denne konteksten har vært det begrepsmessige skillet mellom produksjonsmaskulinitet og konsummaskulinitet. Hvor det første refererer til et samfunn og manlighetsformer som får identitet gjennom since nyttefunksjoner, primæret arbeidet, og konsummaskuliniteten til manlighetsformer som knytter identitet til konsum og livsstil, og søker å være compatible til mediasamfunnets sjabloner for identiteter. Dette gir seg utslag i ulike kropp og ulike måder å oppfatte og forholde seg til egen kroppslighet på.

I den sammenheng har prosjektet søkt å vise hvilke endringer som har skjedd i det etiske univers som konstituerer de ulike formene for maskulinitet og hvilke konsekvenser dette har for oppfattelsen av legitim maskulinitet. I prosjektet har det vært vesentlig å gi en skisse av noen sentrale former for mannlig identitetsdynamikk, og de måter seksualitet, vold, kropp og begjær er knyttet til disse.

Studieobjektene har vært ulike filmer, romaner og andre kulturelle og kunstneriske uttrykk. Materialet er både av nordisk og angloamerikansk art. Sentrale bøker og filmer har vært *Fatso*, *Pornopung*, *A Streetcar named Desire*, *Rebell without a cause*. De teoretiske utgangspunktet er en reformulering av Robert Connells maskulinitetsformsteori fram 1995.

Denne innebærer de maskulinitetsformene som eksisterer i et samfunn står i et hierarkiserende forhold til hverandre, hvor noen fremstår som hegemoniske mens andre har status som marginale og ladet med mindre maskulin status. Denne rivaliseringsdynamikken er blitt betraktet som svært betydningsfull når det gjelder det identitetspress den enkelte maskulinitetsform blir utsatt for.

I analysen av de ornamentale og metroseksuelle formene for maskulinitet har estetiseringen av maskuliniteten og de endrede forhold mellom kropp og mannlig identitet vært et vesentlig fokus. Dette er blitt gjort ut fra en innsikt om kroppens økede betydning for mannlig identitetsbygning i det postmoderne livsstilslandskapet. Den økede seksualisering og til dels også pornografisering av mannligheten har i tiltagende grad bidradd til å gjøre kropp og trendriktig presentasjon av kropp til en sentral identitetsmarkør. Denne type undersøkelser har vært vesentlig for å lokalisere hvilke forbindelser de eksisterer mellom vold og mannlig identitetsdynamikk. Dette er gjort ut fra en tanke om at volden i en rekke kontekster er en konsekvens av at sentrale mannlighetsmarkører er blitt presset, krenket og utfordret.

Når det gjelder seksualitet har prosjektet hatt fokus på det jeg har kalt seksuelle prestisjemodeller. En seksuell prestisjemodell sikter til seksualitetsformer og erotisk atferd som er knyttet opp mot ulike kulturelt formidlede idealbilder av mannlighet. Det vil si at de i større grad er relatert til bestemte forestillinger om maskulinitet (og sikter mot å opprettholde disse), enn til kroppslige realiteter. De understøtter i stor grad de hegemoniske maskulinitetsformer.

De seksuelle prestisjemodellene har tradisjonelt sett hatt en sterk fallosentrisk forankring. De har vært knyttet til erobring, prestasjon, kontroll, etc. I prosjektet har jeg undersøkt om det i det maskulinitetslandskap som er i ferd med å vokse frem har oppstått andre ankerfester for kjønnsidentitet, og om disse bryter med de tradisjonelle forankringsfestene. Denne problematikken er blitt undersøkt gjennom tolkning av filmer som *Alt om min far*, *Romance* og delvis også *Silence of the Lambs*. Konklusjonen er at det i forbindelse med de metroseksuelle formene for maskulinitet ser ut til å skje en endring i det begjærsskriptet som styrer seksualitetsmønstrene. Et aspekt av disse prosesserne er at en rekke menn strever med å finne seg til rette i en kjønnsposisjon, hvor de i en helt annen grad fremstår som objekter for andres begjær. Dette er en posisjon som strider mot

det tradisjonelle mannlige autonomi og individualitetsprosjekt. Denne posisjonen problematiseres yttreligere ved at en rekke menn befinner seg i en slags kjønnsmessig spagat. Det vil si at eksisterer med en fot i et gammelt maskulinitetsregime, og en fot i et nytt regime som ennå ikke har fått klare konturer. Dette bidrar til å skape en identitetsmessig fragilitet med et voldsproduserende potensiale.

7.2.8 Moderskap og mødrar i det kønsrelaterade våldets vardag

[Motherhood and mothers in the everyday life of gendered violence]

Nea Mellberg, Umeå universitet

Våldet i sig utgör ofta den framträdande forskningskontexten i studier med fokus på mäns våld mot kvinnor. Samtidigt lämnas *våldet vid sidan av* inom familje(sociologisk) forskning där fokus riktas mot heterosexuella pars svårigheter att förena jämställdhetsideal och vardagsliv; våldet gäller andra och särskilda (problem)familjer. I nordiska omfångsundersökningar rapporterar många kvinnor om erfarenheter av våld från en tidigare make eller sambo; problemet kan inte längre förläggas till särskilda familjer. I denna studie intervjuas femton kvinnor som i den svenska omfångsundersökningen Slagen Dam rapporterade om erfarenheter av våld från en man som de tidigare levt med och har barn tillsammans med. Mot bakgrund av omfångsundersökningarnas resultat och i mötet med dessa informanter har en forskningsmässig utmaning som gäller *kontextualiseringen* av mäns våld mot kvinnor i parrelationer tagit form. Den innebär en vidareutveckling av en feministisk förståelse där våldet varken tolkas som en fråga för sig eller vid sidan av, utan just som *ett problem i glappet mellan jämställdhetsideal och kvinnors/mödrars och mäns/fäders vardagsliv*. Våldets olika uttrycksformer hålls samman och knyts till kvinnornas erfarenheter av systematiska kränkningar, nedvärderingar och kontroll. Problemet konkretiseras som mannens begränsande av kvinnans livsutrymme, dvs. hennes rätt att tänka, känna och handla, som kvinna, partner och mor. Mödrars och barns utsatthet hålls också samman inom ramen för detta begränsande av livsutrymmet.

Ett övergripande analytiskt tema handlar om *våld som omväxlande framträder och försvinner*. Det framträder möjligen och i viss mån i få och nära sociala sammanhang, men försvinner oftast ”utåt”, i offentliga

sammanhang. De framträder som erfarenheter som satt djupa spår och fått långsiktiga negativa konsekvenser för informanterna och försvinner genom aktiv glömska, omskrivande beteckningar och tolkningar som inriktas på specifika ”förklarande” situationer och på mannens och/eller hennes egen person(lighet) och livshistoria samt genom betoningen av egen delaktighet. Framför allt låter sig våldet inte förenas vare sig med informanternas idealföreställningar om fäder eller med barnets konkreta far. Utifrån en sammanhållen förståelse framträder barnens upplevelser av våld som laddade och hotfulla stämningar, återkommande nedvärdering och kränkningar (ofta sexualiserade) av mamman, ibland också fysiskt våld. Förutom det psykiska våld som det innebär att se och höra mamman utsättas, utsätts barnen många gånger också direkt för verbala trakasserier, kränkningar, ibland hot och fysiskt våld. Fysiskt våld har inte nödvändigtvis varit avgörande för informanternas besluta att separera, snarare en vardag där kränkningar blivit allt vanligare och livsutrymmet för både mor och barn blivit allt trängre. Tanken att ”barnen ska inte behöva utsättas detta” har ofta varit avgörande. Många gånger fortsätter dock kränkningar och hot och barnen utsätts ofta för en psykologisk press där de tvingas härbärgera och förmedla fädernas förakt, ifrågasättanden och aggressioner mot deras mödrar. Informanterna försöker hitta olika strategier för att underlätta för barnen, men tolkar inte barnens situation i termer av (fortsatt) våld om inte barnen utsätts för direkt fysiskt våld eller hot.

Ett centralt tema behandlar *moderskap(ande)* i ett krympande livsutrymme där våld framträder och försvinner. Å ena sidan framstår informanternas förståelse av barnens situation som mycket betydelsefull i deras separationsbeslut, Å andra sidan: Att tala med sitt barn om pappan som en våldsam man eller en man som kontrollerar, trycker ner och förnedrar, det låter sig för informanterna inte utan vidare förenas med att som mamma vilja sitt barn väl och moderskapets krav på omsorg om barnet. I det goda moderskapet verkar ligga att hålla isär den våldsamme mannen från mannen som far, för att inte skada barnens bild av honom och därmed också skada barnet. Barns rätt till sina fäder och vice versa framhålls nästan genomgående och en viktig dimension i moderskap(et) verkar vara att för barnens skull upprätthålla bilden av den (tillräckligt) bra pappan – samtidigt som flertalet har att hantera problematiska relationer, även mellan barn och fäder efter separationen. Genomgå-

ende talar informanterna om att barnen ”måste få upptäcka själva” vem eller hur pappan ”är”, en upptäckt med drag av ”genomskådande” som mer eller mindre förväntas komma, men senare, när barnen blivit äldre och själva kan ta ställning. I informanternas förståelse av moderskapandet ligger alltså att det bästa för barnen är att de själva ska värdera och ta ställning när det gäller relationen till pappan.

Jag tolkar informanternas förståelse av sitt moderskapande i ljuset av den starka samhälleliga diskurs om barnets bästa som betonar det biologiska faderskapets betydelse och en nära relation mellan barn och fäder, sammanflätas med en *föräldraskapets jämställdhetsdiskurs*, med stark tonvikt på betydelsen av gemensamt föräldraskap. En kritisk diskurs om våldsutövande fäders föräldraskap saknas och detta blir betydelsefullt i min tolkning av informanternas moderskapande och omsorg om barnen, där våld försvinner genom att det varken låter sig förenas med deras idealföreställningar om fäder eller med barnets konkreta far. Ställt på sin spets: Barnets bästa, ett jämställt föräldraskap och våld från pappan kan inte finnas samtidigt. ”Lösningen” av denna omöjliga ekvation går i olika riktningar för informanterna. Förenklat kan man säga att en del *kombinerar* föreställningar om barns bästa med vikten av ett gemensamt föräldraskap, varvid pappans våld försvinner, medan en del *kontrasterar* föreställningar om barns bästa mot pappans våld (som framträder) och därmed inte ser ett gemensamt föräldraskap som möjligt. Ytterligare andra kan tolkas som ambivalenta i förhållande till dessa ”lösningar”.

7.2.9 Vold i familien – mænds vold mod kvinder

[Violence in the family – men's violence against women]

Mariekatrine Poppel, Ilisimatusarfik, Grønlands universitet

Formålet er at undersøge aspekter af måden, hvorpå mænds vold mod kvinder beskrives og forklares i et udvalgt materiale fra det prækoloniale (før 1721), koloniale (1721-1953) og postkoloniale (efter 1953) Grønland samt at analysere mulige sammenhænge mellem disse forhold. Hensigten er at se nærmere på samfundsforhold og undersøge køns- og voldsdiskurser samt samfundets reaktion på den udøvede vold i hver periode. Endvidere undersøges, hvorledes vold blevet forebygget, og hvorledes den kan forebygges i dag.

Materiale, teoretiske indfaldsvinkler til problemstilling og begreber

Litteraturstudier af trommesange og fortællinger er anvendt til forståelse af voldshandlinger i den prækoloniale og koloniale periode. I den postkoloniale periode er politirapporter anvendt dels i en kvantitativ analyse dels som cases.

I forhold til min problemstilling har jeg valgt at sætte fokus på mænd, maskulinitet, vold i familien samt forebyggelse af vold. Jeg har i forhold til disse fokusområder opsøgt relevant materiale. Kriteriet for valget af materiale har været, at de skal have en fortælling om *Vold i familien – mænds vold mod kvinder* og forebyggelse af vold. Det enkelte materiale skal være tidstypisk, og alt i alt skal det udvalgte materialer belyse genstanden for mine analyser set over tid. Dette betyder blandt andet, at mulighederne for indsamling af relevant materiale fra den prækoloniale og koloniale periode med forskning for øje er meget begrænsede. Viden om vold i den prækoloniale og koloniale periode findes bedst fremstillet i fortællinger (Sandgreen 1992 og Thisted 1999). Thisted har i sin udgivelse fortællinger og tegninger, der er indsamlede i 1860'erne af H. J. Rink. Fra den prækoloniale periode er belysning af og viden om konflikter alene tilgængelig via trommesange (Thalbitzer 1907, Rosing 1970). Trommesange havde flere funktioner, men var bl.a. anvendt som middel til konfliktlysning i den prækoloniale tid. Viden om nutidens vold findes bedst dokumenteret i utvidede politirapporter fra 2001, men også andet materiale er anvendt.

Kønsforståelsen i projektet tager udgangspunkt i en konstruktivistisk forståelse af køn og samfundsmæssige magtpositioner (Connell 1995). Connells begreb om hegemonisk maskulinitet omfatter både et kønsperspektiv og et hierarkisk magtperspektiv, hvor mænd ses som køn delt op i både undertrykkere og undertrykte i samfundet, men altid med mandlig dominans over kvinder.

Vold og maskuliniteter er det centrale i analysen. Gennem vold bliver forskellige maskuliniteter repræsenteret på forskellige måder. Forskningsprojektet sætter spørgsmålstegn ved sædvanlige stereotypiske opfattelser af mænd som udelukkende voldsomme mænd og kvinder som passive og svage ofre, idet det gøres forsøg på at få nye dimensioner i voldsforståelsen – voldsudøverens livssituation og opfattelse af sig selv.

Foreløbige resultater

I projektets prækoloniale og koloniale periodes materiale behandles mænds vold mod kvinder, sådan som volden beskrives i fortællinger fra 1700-tallet. Det, vi i dag forstår som kvindemishandling, blev ikke nødvendigvis forstået på samme måde i den prækoloniale og koloniale periode. For at kaste lys over og forstå det anvendte materiale, har jeg anvendt Bourdieus begreb habitus (Bourdieu 1994:44–45). Blandt andet undersøges, hvordan kulturelle mønstre – herunder opfattelser af vold – i den koloniale tid sættes under pres og søges ændret i forbindelse med introduktionen af kristendommens og dermed et andet menneskesyn og andre normer. Mænds voldsudøvelse mod kvinder synes at ske for at leve op til hidtidige og stadig gjældene adfærdsnormer.

Kulturelle ændringer sker blandt andet ved at normer ændres. Det opstår i samfundet modstridende interesser mellem dem, der ikke vil indordne sig og dem, der formåede at sætte deres præg på den nye kultur. De, der ikke ville indordne sig og blive døbt blev stigmatiserede af kateketerne, der har formået at sætte deres præg på den nye kultur gennem missionsvirksomhed og endvidere ved at skrive forestillinger of framføre en kristen moral, som også var den dominerende kolonialmagts normsæt (Poppel 2002).

Projektets undersøgelse af voldelige mænd ud fra politirapporter viser, at gruppen af voldsdømte, adskiller sig fra mænd i tilsvarende aldersgrupper i befolkningen som helhed ved at være underprivilegerede og marginaliserede i forhold til skoluddannelse, arbejde og sociale problemer. Samtidig ses, at gruppen af voldsdømte, er overrepræsenterede blandt de årgange af mænd, der er født i slutningen af 1950'erne og 1960'erne, og som således var børn og unge (og dermed også under opdragelse og uddannelse) under den samfundsmæssige omvæltning, der karakteriserede moderniseringen af Grønland. Yderligere ses, at alkohol er involveret i de fleste tilfælde af vold (Poppel 2003, 2004).

Min antagelse er, at mange af de voldsdømte mænd befinder sig i en krisetilstand. I det videre arbejde vil jeg inddrage voldelige mænds og kvindelige ofres oplevelser om voldssituationer og mændenes sociale baggrund samt den kontekst volden indgår i og hvilken reaktion, samfundet har på den udøvede vold med udgangspunkt i Connells teori om hegemonisk maskuliniteter (Connell 1995). Det undersøges endvidere, om

resultaterne kan bidrage til forståelsen af Vold i familien – mænds vold mod kvinder i de analyserede perioder.

7.2.10 Gendered violence against women in the Lithuanian family

Jolanta Reingardiene, Vytautas Magnus University/University of Bergen

The project addressed the issues of my doctoral research on gender politics in Lithuania and other post-soviet societies with the focus on the social context of gender based violence in families. During the time period of the project the extensive library research of the relevant material had been made to improve the research capabilities, to get better understanding of the Nordic research experience on the subject and, moreover, to put together the reading compendium for two new courses at Vytautas Magnus University (VMU), Kaunas, Lithuania.

With regard to my doctoral thesis, I successfully passed through the concluding stage of my research. Within the multi-method analysis of my project I worked on the quantitative data (survey) analysis combining it with the qualitative information, documentary analysis and secondary sources. The access to different theoretical and empirical data sources enabled me to bring the Nordic perspective and comparable data into my research, and elaborate the broader conception and theoretical framework on the issue under enquiry. This methodological strategy was chosen given that the measuring of domestic violence and the institutional response to it can hardly be fruitful without introducing some comparative element. Cross-national comparison of Lithuanian and Nordic contexts and data helped to provide a deeper understanding of: perceptions about conflict and violence; theoretical explanations and the results of empirical research in Norway, Sweden, Finland and Lithuania and strategies for confronting domestic violence, institutional responses and prevention programs.

Furthermore, the Sociology Department at Bergen University and the Centre for Gender Studies provided me with a chance to present and discuss my research material in a broader academic setting. The gender politics and women's movement in Eastern and Central Europe is still surrounded by various misconceptions amongst Western scholars; thus, such kinds of international discussions and exchange of ideas are highly

desirable. The period of social transformation in Eastern Europe brought a rare opportunity (especially for insiders) to study how rapid institutional, social, cultural and political change affects human lives and the development of democratic society in general. Moreover, the process of integration into EU brought new challenges to post-soviet societies, exposed different social problems in various spheres of social life which are of a particular interest amongst scholars from the Nordic countries.

The project also provided the opportunity to take part in different seminars, establish new contacts and broaden the network of scholars whose work touches on issues of conflict, gender and violence. They inevitably made an important contribution both to my research and the broadening of understanding of this issue in Lithuania in general. Vytautas Magnus University and Bergen University have been in a close cooperation for several years. The exchange of scholars between these institutions has been very promising, and is going to be further sustained through the mutual initiatives for new projects, exchange programs and educational efforts. NorFA, in this case, provided me with an opportunity to make a step forward for cooperation building between Bergen University and VMU, to discuss the institutional and individual scholars' needs and proposals. During the project period I also had a chance to talk to women activists who have been making intervention efforts in a field of violence against women. Their presented women's advocacy programs in Nordic countries, educational efforts and legal remedies addressing gender based violence provided a base to assess the gender development and politics in Lithuanian society, the specificity of the social contexts and the possible activist efforts for intervention and prevention.

Finally, my project helped me to strengthen co-operation with the Nordic Network on Violences, Agency Practices and Social Change coordinated from the University of Tampere (now University of Lapland) which is currently running a project under the Gender and violence programme. In conclusion, the aims and targets of the project were fully achieved and contributed highly to the successful defence of my doctoral thesis upon return to my home university.

7.2.11 The paradox of intimate violence - when the victim becomes the perpetrator

Minna Ruuskanen, University of Helsinki

Abstract: The study focuses on self-defence and intimate violence and the concept of self defence is looked upon from the perspective of women subjected to violence in their intimate relationship. I study cases in which a battered woman has killed her battering husband and claimed self-defence. In addition to a dogmatic approach. I look at the way cultural conceptions of masculine and feminine behaviour have affected the way these cases have been dealt with. The study combines criminal law and criminal procedure, as well as methods used in sociology. In the study I also compare how the concept of self-defence has been understood in, for example Finland, Sweden, Norway and Germany. The influence of the German criminal legal system has, in this respect, been somewhat different in the Nordic countries mentioned. The study is partly funded by the Academy of Finland.

7.2.12 Nordisk prostitusjonskontroll – en sammenligning [Nordic prostitution control – a comparison]

May-Len Skilbrei, Universitetet i Oslo

Abstract: På en rekke områder har Danmark, Norge og Sverige mye til felles. På ett område har likvel de tre landene gått lenger fra hverandre de siste årene. I Sverige ble prostitusjonskjøp kriminalisert med virkning fra 1. januar 1999 med lov (1998:408) om forbud mot kjøp av seksuelle tjenester. I Norge har ikke tilsvarende endringer funnet sted, men prostitusjonens rettskige posisjon diskuteres også der. Prosjektet vil sammenligne de tre landenes ”tilnærming til prostitusjon” forstått som prostitusjonens rettslige status og diskusjonene om dette og prostitusjon generelt både i media og politiske fora. Gjennom analyser av ulike former for litteratur og intervjuer med ulike sentrale aktører, vil prosjektet søke å finne svar på hva som skiller og samler Danmark, Norge og Sverige i spørsmålet om prostitusjon, og hva forskjellene og likhetene handler om. Forståelsen av de ulike aktørene i prostitusjonen vil stå sentralt, og

prosjektet er et forsök på å skape kunnskap om hvordan rettslige forhold, diskurser og prostitusjonsmarkedet konstituerer hvreandre. Prosjektets resultater vil formidles både som en sammenligning mellom de tre landene og satt inn i en europeisk sammenligning.

7.2.13 Kønnsforskelle i risikofaktorer i vold og offerskabelse

[Gender differences in risk factors for violence and victimisation]

Vanita Sundaram, Statens institut for Folkesundhet, København

Abstract: En rekke nordiske lande, Island, Finland og Sverige, har gjennomført befolkningsstudier om vold mod kvinder og derigennem indhentet viden om forekomsten og karakteren af denne vold. Undersøgelserne har haft stor betydning for hensigtsmessig tilrettelæggelse af samfundets indsats mod vold. I Danmark er der tilsvarende behov for viden om vold mod kvinder, men der er endnu ikke gennemført nogen befolkningsundersøgelse. Vold mod kvinder foregår ofte i det private rum og forbliver skjult for offentligheden. Det formodes, at volden skaber ofre som er belastede af senfølger. Men mekanismerne bag offerskabelsen er kun dårlig belyst, og de findes ingen undersøgelser, som har vurderet kønsforskelle og kulturelle forskelle i offerskabelse. Projektet omfatter en national repræsentativ undersøgelse af vold mod kvinder i Danmark, hvor data vil være til rådighed for analyser af specifikke problemstillinger relateret til offerskabelse.

8. Utåtriktade verksamheter

8.1 Nordiska forskningskonferenser och seminarier

Som ett led i arbetet med att skapa mötesplatser för forskare på fältet och att knyta samman små och spridda forskningsmiljöer i Norden har programkommittén beslutat att organisera två större forskningskonferenser. Den första – *Kön och våld i Norden* – arrangerades i Køge i Danmark för att markera att arbetet i det första nordiska forskningsprogrammet på kunskapsområdet kön och våld inletts. Kommittén beslutade att öppna konferensen för alla forskare och forskarstuderande aktiva på fältet för att på så sätt skapa ytterligare möjligheter för kontakter och nätverksbyggande. Den 23–24 november 2001 möttes så forskare och forskarstuderande för att utbyta resultat, information och idéer. Av konferensens sammanlagt 170 deltagare var 35 forskarstuderande, 56 forskare och 50 politiker eller praktiker.

Plenarsessionerna och de 52 papers som presenterades i en rad arbetsgrupper täckte ett stort antal teman, från offerskapande (victimisation) och organisationers och myndigheters bemötande, sexualitet och sexuellt våld, separationer och föräldraskap, till kön och förövare, för att bara nämna några. Konferensens plenarsessioner organiserades med utgångspunkt i programmets prioriterade områden och där diskuterade de inbjudna föreläsarna våld och offerskapande (Sylvia Walby, UK och Eva Lundgren SE), våld och föräldraskap (Gudrun Nordborg, SE och Else Christensen, DK), samt våld och maskulinitet (Jeff Hearn, FI/UK och Inger Lövkrona, SE).

Konferensen dokumenterades i rapporten *Kön och våld i Norden* som publicerades i augusti 2002 i Nordiska Ministerrådets serie TemaNord (2002:545, Red. Maria Eriksson, Aili Nenola och Marika M. Nilsen). Rapporten består av 36 bidrag i 3 delar: I. Offerskapande, II. Fö-

räldraskap och barn, III. Maskulinitet, kultur och kulturer. Den första upplagan sålde snabbt slut och rapporten har tryckts i ytterligare en upplaga (hittills i totalt 700 exemplar). Den har även publicerats i en PDF-version på programmets hemsida (www.norfa.no / www.nordforsk.org). I samarbete med Nordiska Ministerrådets publikationsenhet producerades en särskild sammanfattning av rapporten som spreds till Nordiska Rådets delegater vid sessionen i Helsingfors i slutet av oktober 2002, särskilt till utskotten för utbildning, medborgar- och konsumentfrågor samt välfärd.

För att redovisa de aktiviteter som pågått i programmet samt för att skapa ytterligare ett tillfälle för utbyte av forskningsresultat och idéer kommer en avslutande forskningskonferens att hållas i Göteborg, Sverige, 10–12 juni 2005: *Kön och våld: makt, motstånd och utmaningar för framtiden*. Även denna konferens är öppen för samtliga forskare och forskarstuderande på fältet. Då denna rapport gick i tryck planerades närmare 120 presentationer fördelade på två plenarsessioner och 27 workshop-sessioner. Deltagarantalet beräknades till drygt 200.

Som ett led i satsningen på området *Föräldraskap* vid den tredje och sista utlysningen av medel (2002) beslutade programkommittén att arrangera ett nordiskt forskarseminarium om forskning om sexuella övergrepp mot barn, i samarbete med Svein Mossige, *Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring/NOVA*. Seminariet genomfördes i Oslo 3-4 juni 2004 och kommer att dokumenteras i en rapport som planeras publiceras under 2005 (se även avsnittet om projekt ovan).

8.2 Information om programmet

Information om programmet har spritts såväl intern inom Nordiska Ministerrådets och Nordiska Rådets organisation som till en vidare publik. En rad informationskanaler har använts. Information om programmets aktiviteter och bevilningar har förmedlats på svenska och engelska via programmets *web-sidor* knutna till NorFA:s/NordForsk:s hemsida. Information har även gjorts tillgängligt i två *informationsbroschyrer* (en allmän översikt 2001 och en uppdaterad och utvidgad version 2003) som spridits per post till relevanta forskningsmiljöer och vid ett antal nordiska och/eller internationella forskningskonferenser. NorFA:s nyhetsbrev och årsberättelse 2001 har också innehållit särskilda artiklar om programmet.

Information om programmet, utlysningar och bevilningar har vidare även förmedlats i samarbete med *Nordisk institutt for kvinne og kjønnsforskning/NIKK* genom artiklar i flera nummer av *NIKK magasin* respektive *News from NIKK*.

Information om programmet har vidare spridits vid ett antal seminarier och konferenser där programkoordinatör och/eller medlemmar i programkommittén medverkat på olika sätt, exempelvis vid seminariet *Barn som upplever våld i sina familjer*, Stockholm, Internationella barndagen 1 oktober 2000, i samarbete med Norden i Fokus Stockholm; de nordiska konferenserna *Subjekt, politik och könskonstruktion: det jämställda Norden som framtidsverkstad*, Stockholm, 28 januari - 1 mars 2002 arrangerad av NIKK och *Våldets offer – vårt ansvar!* Stockholm, 29 september – 1 oktober 2002 arrangerad av Brottsoffermyndigheten, Sverige; *The 1st Nordic-China Conference on Women's and Gender Studies* November 2002 arrangerad av Fudan Universitetet i Shanghai; den internationella kongressen *Rape: Judicial, police, medical and psychological approaches* som arrangerades i Bryssel 1–2 april 2004; den nordiska konferensen *Kvinnorörelser – Inspiration, Intervention, Irritation* i Reykjavik, 10–12 juni 2004.

För att informationen om programmet, aktiviteter och resultat ska spridas ordentligt i och även utanför forskarvärlden planeras också minst ett seminarium i varje land och självstyrande område under sommaren eller hösten 2005 riktat till forskare, praktiker, tjänstemän och politiker.

9. Dissemination activities

9.1 Nordic research conferences and seminars

As a part of the efforts to enable cooperation and to connect small and dispersed research communities, the programme committee decided to organise two larger research conferences. The first one – *Gender and violence in the Nordic countries* - was organised to mark the start of the work within the first Nordic research programme in this field. The committee decided to open the conference to all researchers active in the field of research on gender and violence in the Nordic countries. In this way, the committee tried to create additional opportunities for networking and co-operation. In November 2001 researchers and research students met for two days in Køge in Denmark to exchange results, information and ideas. The conference had 170 participants and of those 35 were research students, 56 researchers and 50 policy makers or practitioners.

The plenary sessions and the 52 papers presented in a number of workshops covered a large number of themes, from victimization and agency practices, sexuality and sexual violence, separation and parenthood, to gender and perpetrators, to mention a few. The plenary sessions were organised to address the programme's prioritised areas of research and the invited speakers discussed violence and victimisation (Sylvia Walby, UK and Eva Lundgren SE), violence and parenthood (Gudrun Nordborg, SE and Else Christensen, DK), and violence and masculinity (Jeff Hearn, FI/UK and Inger Lövkrona, SE).

The conference was documented through the report *Gender and violence in the Nordic countries* published by the Nordic Council of Ministers' (TemaNord 2002:545, Eds Maria Eriksson, Aili Nenola and Marika M. Nilsen). The report consists of 36 contributions in three parts: I. Victimisation, II. Parenthood and children, III. Masculinity, culture and cul-

tures. The first edition quickly sold out and another edition was printed (so far 700 copies have been printed). It has also been published in a PDF-version at the programme web-pages (www.norfa.no / www.norforsk.org). In co-operation with the Nordic Council of Ministers publication unit a special summary of the report was produced and disseminated at the session of the Nordic Council in Helsinki, October 2002, especially to the committees for education and research, citizens and consumers, and welfare.

To disseminate the results of the programme activities and to create one more opportunity for exchange of results and ideas, a final research conference will be organised in Göteborg, Sweden, 10–12 June 2005: *Gender and violence: power, resistance and challenges for the future*. This final conference is also open not just to participants in the programme, but to all researchers and research students active in the field. At the time of printing of this report, almost 120 presentations were planned, divided into two plenary sessions and 27 workshop sessions. The number of participants was estimated at just over 200.

As a part of the support to the area of Parenthood in the third and last call for proposals (2002), the programme committee decided to arrange a Nordic research seminar on child sexual abuse, in co-operation with Svein Mossige, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring/NOVA. The seminar was held in Oslo 3–4 June 2004 and will be documented in a report planned to be published in 2005 (see also the section on research projects above).

9.2 Information about the programme

Information about the programme has been disseminated within, as well as outside of, the Nordic Council of Ministers' and Nordic Council's organisations. Information about activities and grants has been made available in English and Swedish at the programme *web-pages* at the home-page of NorFA/NordForsk. Information has also been made available through two printed *flyers* (a general version in 2001 and an updated and expanded version in 2003) posted to relevant research milieus and disseminated at a number of Nordic and/or international research conferences. Furthermore, NorFA's newsletters and annual report for 2001

have contained special articles about the programme. In addition, the programme, calls for proposals and grants have been topics for articles in several issues of *NIKK magasin* and *News from NIKK*, published by The Nordic Institute for Women's Studies and Gender Research (NIKK).

Information about the programme has also been disseminated at a number of seminars and conferences where the programme co-ordinator or members of the committee have participated in various ways. For example: the seminar *Barn som upplever våld i sina familjer* [Children who experience violence in their families] Stockholm, 2000, in cooperation with Norden i Fokus Stockholm [The Nordic countries in focus, Stockholm]; the Nordic conferences *Subjekt, politik och könskonstruktion: det jämställda Norden som framtidsverkstad* [Subjects, politics and gender constructions: the gender equal Nordic countries as a laboratory for the future], Stockholm 2002 arranged by the Nordic Institute for Women's Studies and Gender Research – NIKK and *Våldets offer – vårt ansvar!* [Victims of violence – our responsibility!], Stockholm, 2002 arranged by the Crime Victim Compensation and support Authority Sweden; The *1st Nordic-China Conference on Women's and Gender Studies* November 2002 arranged by Fudan University in Shanghai; the international congress *Rape: Judicial, police, medical and psychological approaches* Brussels 2004; the Nordic conference *Kvinnorörelser – Inspiration, Intervention, Irritation* [Women's movements – Inspiration, Intervention, Irritation] in 2004.

To enable further information about the programme activities and dissemination of results, also outside of academia, a number of seminars in each country and self-ruling area are planned for Summer and Autumn 2005. Apart from researchers, they will target practitioners, civil servants and policy makers.

10. Slutsatser och utmaningar

Hur väl har forskningsprogrammets målsättningar uppnåtts och vilka slutsatser kan dras för framtiden? De formulerade målsättningarna kan delas in i *kunskapsmässiga* (ge översikt, skapa ny kunskap) *forskningspolitiska* (samordning, kontakter, stödja svaga forskningsmiljöer, institutionalisering) och *allmänpolitiska* (synlighet, status, kunskap för intervention).

Kunskapsmässigt har programmet bidragit till att bryta väg för nya perspektiv inom våldsforskningen. Innehållsmässigt är det *mäns våld mot kvinnor i nära relationer* som har rönt störst uppmärksamhet såväl när det gäller antalet ansökningar som beviljade medel. De flesta av dessa nätverk och projekt anknyter till det första prioriteringsområdet (*makt, våld, sexualitet och offerskapande*), men temat har också studerats utifrån prioriteringsområde 3 (*maskulinitet och våld*) och 4 (*kulturens och kulturernas betydelse för sambandet mellan kön och våld*) och bildar också utgångspunkt för projekt i prioriteringsområde 2 (*föräldraskap, kön och våld*). Forskningen inom de beviljade projekten spänner över ett brett fält, från teoriutveckling och en ny våldsförståelse till praktikerinriktade stöd- och behandlingsmetoder för offer respektive manliga förövare. Medan fokuseringen på mäns våld mot kvinnor i nära relationer kan sägas återspegla det allmänna intresset och uppfattningen av vad som var den mest ”brännande” frågan när programmet formulerades, så har programmet när det gäller prioriteringsområdet *föräldraskap, kön och våld* aktivt bidragit till att initiera ett nytt forskningsfält som idag har högsta politiska aktualitet. Efter en trög start och en särskild prioritering i utlysningen, har fyra enskilda projekt och två nätverk startats. Dessutom har särskilt bidrag beviljats till ett seminarium som anknyter till temat. På bägge dessa områden kan programmet sägas ha varit framgångsrikt både när det gäller att ge en översikt av nordisk forskning och att initiera ny forskning.

För prioriteringsområdena tre och fyra är bilden mer splittrad. Generellt sett kan man säga att de allra flesta projekten och nätverken inom programmets ramar i första hand har fokuserat på kvinnors och barns erfarenheter som offer för mäns våld i heterosexuella och nordiskt etniska par- och familjerelationer. Specifika studier av *mäns erfarenheter av våld* och hur detta kan kopplas till föreställningar om maskulinitet (prioriteringsområde 3) har rönt ett blygsammare intresse men finns ändå företrädda i två av nätverken. Samtidigt är det värt att framhålla att studier av män och maskulinitet faktiskt stått i fokus för enskilda projekt och nätverk inom *samtliga prioriteringsområden*. Det gäller allt ifrån terapi- och behandlingsmetoder för män som dömts för våld mot närstående kvinnor, till studier av våldsamma mäns livssammanhang och syn på sig själva som makar och fäder, och kulturanalytiska och historiska studier av kopplingen mellan våld och maskulinitet. Sambandet mellan våld och maskulinitet har på detta sätt trots allt fått en ganska bred belysning inom programmet.

När det gäller *kulturen och kulturernas betydelse* så kan detta sägas ha varit ett övergripande perspektiv för hela programmet. I programtexten betonas behovet av att studera mäns och kvinnors olika *erfarenhetsbaserade* förståelse av våld och kön i kontrast till den officiella nordiska jämställdhetsretoriken som säger att män och kvinnor behandlas lika. Glappet mellan nordisk jämställdhetspolitik och den våldsamma verkligheten har också varit utgångspunkten för flera av programmets nätverk. I andra projekt har föreställningar om kön och våld studerats utifrån olika ungdomskulturer. Etnicitet har däremot inte lyfts fram som något särskilt problemområde. Trots detta har studier av konflikter och jämförelser mellan nya invandrargrupperns könsuppfattningar och rådande normer i nordisk tradition, varit centrala inom flera projekt och nätverk. Här har programtexten helt enkelt inte varit i takt med tiden men ändå förmått kanalisera den spontana efterfrågan på forskning inom detta område. Det samma gäller den expanderande internationella sexhandeln s.k. trafficking, vars betydelse dock var svårare att förutse när programmet startades.

Sammantaget kan sägas att programmet har lyckats väl med att uppfylla sina kunskapsmässiga målsättningar – att ge en översikt över nordisk forskning på området och skapa ny kunskap inom prioriterade områden. De fyra prioriteringsområdena har trots vissa brister garanterat en

avsevärd kunskapsmässig bredd inom det nordiska forskningsområdet och även aktivt bidragit till att initiera nya forskningsfält.

Utmaningar för framtiden: De stora linjerna är redan dragna, både inom forskningen och på den samhällspolitiska nivån. Vi har idag en hygglig bild av våldets omfattning och kvinnors utsatthet som offer i de nordiska länderna. Mäns våld mot kvinnor har lyfts fram på den politiska dagordningen inom FN och EU och sambandet mellan våld och ojämlika maktförhållanden mellan könen har tagits som utgångspunkt för politiska deklARATIONER och handlingsplaner. De praktiska åtgärderna – interventionen, har börjat dokumenteras på olika nivåer. Beskrivningen av vad som är att beteckna som våld och förtryck har blivit alltmer likformig mellan länder och kulturer. Samtidigt har flykting- och migrationsströmmar ökat det mångkulturella inslaget i till exempel de tidigare relativt homogena nordiska länderna. Till detta kommer en större uppmärksamhet av våldets samhällsekonomiska kostnader i takt med att sådana beräkningar görs i allt fler länder. Allt detta kommer att ställa forskningen inför nya krav på en mer precis kunskap om mekanismerna bakom våldet i allt fler olika sammanhang. Bilden måste nyanseras och preciseras och på samma gång utvidgas till att omfatta många fler aspekter och kontexter. Detta gäller också utifrån ett mer strikt vetenskapligt kunskapsintresse. Programmets slutkonferens *Kön och våld: makt, motstånd och utmaningar för framtiden* i Göteborg 10–12 juni 2005, ger en fingervisning om några av de utmaningar som den framtida forskningen kommer att ställas inför:

- *nya aspekter* – en ökad problematisering av exempelvis mäns utsatthet för våld, men också av kvinnors våldsutövande såväl i nära relationer som i samhället i övrigt, samt av både mäns och kvinnors partnervåld i samkönade relationer.
- *större komplexitet i analysen* – intersektionalitet är nyckelordet; våld kopplas inte bara till kön utan också till andra sociala maktrelationer som till exempel etnicitet, sexualitet, social klass och ålder och hur dessa griper in i varandra och utgör grund för våldet.
- *systematiska komparationer* – jämförande studier och statistik kommer att bli allt viktigare, både inom Norden och EU och i ett globalt perspektiv.
- *globalisering* – gäller både grunderna för våld och exploatering och utvärderingar av det internationella samfundets motåtgärder.

- *intervention* – såväl utvärdering av samhällets åtgärder som ny grundforskning för att utveckla effektiva interventionsmetoder kommer att krävas.

Forskningspolitiskt har programmet inneburit att redan existerande nätverk har kunnat utvidgas och få en mer nordisk karaktär, samtidigt som helt nya kontakter har etablerats genom programmet. Förutsättningar har skapats för att via möten, seminarier och workshops utveckla ett nordiskt forskningsperspektiv. Medlen har däremot inte räckt för att finansiera mer djupgående komparativa studier med ett deltagande från alla nordiska länder. I valet mellan bredd och djup har kommittén ansett att en ingående kvalitativ studie av förhållandena i ett land också kan ha stor nordisk relevans. Utvecklandet av ett mera integrerat nordiskt forskningsperspektiv ställer krav på en bredare finansiering och ett större åtagande på den nationella nivån. Till detta kommer att programkommittén även haft i uppgift att särskilt stödja svaga forskningsmiljöer. Här har programmet kunnat spela en avgörande roll för att kvalificerad forskning på området överhuvudtaget har kommit till stånd. I det stora hela har detta dock inte förmått rubba den grundläggande skevhet i forskningsresurser och miljö som fortfarande består mellan de nordiska länderna.

Sammantaget kan sägas att också de forskningspolitiska målsättningarna har uppfyllts utifrån de begränsade finansiella förutsättningarna. Kommittén har strävat efter att upprätthålla en balans mellan breda nätverkssatsningar och mer djuplodande enskilda projekt. En kompetens har byggts upp också i flera svaga forskningsmiljöer.

Utmaningar för framtiden. Den stora utmaningen gäller att bibehålla kontinuiteten i forskningen. Hur ska den kompetens och det nordiska samarbete som har byggts upp genom programmet tillvaratas och utvecklas vidare? Nordens gemensamma traditioner av välfärds- och jämställdhetspolitik erbjuder en unik utgångspunkt för forskning som bör tas till vara. Det nordiska perspektivet kommer att vara viktigt också inom EU. Samtidigt kommer förmågan att hävda vetenskaplig excellens inom det internationella forskarsamhället att bli avgörande också för den nordiska forskningen på området. Frågan är då om det är värt att göra nya breda satsningar eller att hellre verka för att bygga upp en mer specialiserad vetenskaplig spetskompetens inom Norden.

Allmänpolitiskt har programmet genom sin utåtriktade verksamhet bidragit till att synliggöra kopplingen mellan kön och våld. Några större resurser för att göra programmet känt för allmänheten har inte funnits utöver hemsidan och de broschyrer och presentationer som har tryckts upp. De nationella seminarier som planeras efter slutkonferensen kommer att mer direkt rikta sig till politiker och praktiker. Inom programmet har det hela tiden funnits en strävan att öka kontakten mellan forskare och praktiker både i nätverk och projekt och genom konferenserna. Här har programmet lyckats bäst.

Utmaningar för framtiden. Den viktigaste utmaningen består i att väcka en förståelse hos politiker och praktiker för att könsrelaterat våld inte bara är en företeelse som angår kriminal- och socialvård utan har relevans för snart sagt alla samhällssektorer. Avgörande för en framgångsrik intervention är hur väl åtgärderna integreras och samordnas i den samlade välfärds-, social- och integrationspolitiken. Här krävs mer forskning om praktik, organisation och regelbundna utvärderingar av hur myndigheter genomför olika åtgärder och vilka effekter de har fått. Hittills har stora ansträngningar lagts ner på att kartlägga, förstå och förklara våldet. I framtiden krävs också allt mer forskning om vilka åtgärder som bäst kan göra något åt problemet.

10.1 Förslag

Mot denna bakgrund vill programkommittén föra fram några konkreta förslag för att säkra såväl kontinuiteten i den nordiska forskningen om kön och våld inför framtiden och spridningen av forskningsresultat, som förbättrad samordning och intervention. De riktar sig till såväl till Nordiska Ministerrådets generalsekreterare, samarbetsministrar och relevanta tematiska ministerråd, som till Nordiska rådets utskott. De första tre förslagen torde framförallt beröra generalsekreteraren, samarbetsministrarna, ministerråden för utbildning och forskning respektive jämställdhet, samt nordiska rådets utskott för kultur och utbildning respektive medborgar och konsumentfrågor, medan det sista förslaget är relevant för ytterligare ministerråd (som arbetsmarknad och arbetsmiljöpolitik, bygg och bostadsfrågor, ekonomi, konsumentfrågor, lagstiftningsfrågor, narkotikafrågor, regionalpolitik, social och hälsofrågor) och utskott (välfärd, näringsliv).

Programkommittén för Kön och våld föreslår att

- det tillskjuts medel för att skapa en *institutionaliserad nordisk centrumbildning* som kan hävda *internationell excellens* för nordisk forskning om kön och våld. Detta kan förslagsvis ske på den nordiska nivån genom en utvidgning av NIKK:s respektive NordForsk:s uppdrag, men kan också ske genom ett större åtagande från de nordiska länderna på den nationella nivån;
- det utfärdas *rekommendationer* till de nordiska nationella forskningsråden att göra programsatsningar och att garantera en vetenskaplig kompetens på området i beredningskommittéer eller genom särskilda sakkunniga. Detta är särskilt angeläget i förhållande till de länder där speciella satsningar på forskningsområdet kön och våld inte har gjorts tidigare;
- det tillskjuts medel till en *institutionalisering av forskningsinformation* på detta fält riktad till journalister, politiker, tjänstemän och praktiker, förslagsvis genom en utvidgning av NIKK:s uppdrag, eller genom en ökad samordning mellan befintliga kanaler för forskningsinformation på den nationella nivån;
- en *översyn* görs i samtliga relevanta råd, ämbetsmannakommittéer och utskott av hur väl forskningsresultat och kunskap om kön och våld är integrerade i Nordiska Rådets och Nordiska Ministerrådets egna verksamheter.

11. Conclusions and challenges

How well have the aims of the programme been fulfilled and what are the conclusions that can be drawn for future work within this field? The aims can be divided into aims of relevance for *knowledge development* (to give an overview, create new knowledge), *research policy* (co-ordination, support to co-operation and to less developed milieus, institutionalisation), and *social policy* more broadly (visibility, increase status, create knowledge for intervention).

As regards knowledge development the programme has opened up for new perspectives within violence research. It is still *men's violence against women in intimate relationships* that renders most attention within research. That is the case both as regards the number of applications for funding and as regards the grants. Most of the networks and projects connect in some way to the first of the prioritised areas of research (*Power, violence, sexuality and victimisation*). However, this topic of men's violence to known women has also been studied within the prioritised areas 3 (*Masculinity and violence*) and 4 (*The implications of "culture" and of "cultures"*). Furthermore, it has formed the basis for projects within area 2 as well (*Parenthood, gender and violence*). The research within the granted projects covers a broad range of themes, from theory development and a new understanding of violence to practice oriented research aiming at treatment of men as perpetrators and support to victims. The focus on men's violence against women can be said to mirror more general interests and ideas about the most urgent topic at the time the programme was launched. As regards the prioritised area *parenthood, gender and violence* the programme has actively contributed to the development of a new field of research that currently is of high political relevance. After a somewhat slow start and a call for project proposals where priority was given to this theme, four single projects and two networks

have been initiated. Furthermore, a special grant was given to a research seminar of relevance for this area. In both prioritised areas (one and two) the programme can be perceived as successful both as regards the overview over the current state of knowledge and regarding the initiative for new research.

Concerning the prioritised areas three and four the picture is more fragmented. Generally speaking, most projects and networks within the programme have focused on the victimisation of women and children within heterosexual and in ethnically Nordic couple- and family constellations. Specific studies of *men's subjection to violence* and of the links to notions of masculinity (priority area 3) have received less attention, but can be found within two of the networks. At the same time it should be noted that the study of men and masculinities has been central for networks and projects within *all prioritised areas of research*. It concerns topics ranging from therapy and treatment of men convicted for crimes against known women, to the study of men's life situations and perspectives on themselves as partners and fathers, and cultural and historical studies of the link between gender and masculinity. The relationship between violence and masculinity has therefore been problematised in a rather broad way within the programme after all.

Turning to the area the implications of *culture and cultures* this can be regarded as the overarching frame for the whole of the programme. The programme description emphasises the need to study notions of violence and gender that are based upon men's and women's *experiences* – in contrast to the official rhetoric of Nordic gender equality policies claiming that women and men are treated in the same way. The gap between Nordic gender equality policies and the everyday reality of violence has been the point of departure for several of the networks within the programme. In other projects notions of gender and violence have been studied with the cultures of young people as the point of departure. However, ethnicity has not been emphasised as a specific area within the programme. In spite of this, comparisons and research on conflicts between, on the one hand, notions of gender among new groups of immigrants, and on the other hand, current sets of norms in the Nordic contexts, have been central to several projects and networks. When it comes to the topic of ethnicity and 'race' the frame for the programme turned out to be underdeveloped, but it managed to channel some of the spontaneous demand

for research in this field anyhow. The same could be said about the topic of the expanding international sex industry and trafficking, even though the interest in these phenomena was not easy to predict when the programme started.

When the programme is now finished the programme committee's conclusion is that in terms of knowledge development this research initiative has contributed significantly to the development of new perspectives within violence research. All in all, the aims as regards knowledge development can be said to have been fulfilled. In spite of the fact that the four prioritised areas of research do not fully capture the extent of ongoing and relevant research in this field, they have secured a breadth within this field of research and actively contributed to the initiation of new fields of research.

As regards *challenges for the future* and continued research on gender and violence, key perspectives can be said to have been established already, both within research and at the policy level. Today, a lot of knowledge about the extent of violence and women's subjection to violence exists. Men's violence against women has been placed on the policy agenda by the UN and within the European Union and the link between violence and unequal power relations between women and men has been the point of departure for policy declarations and plans of action. Documentation of intervention measures has started at different levels. The definitions of violence and oppression are getting increasingly similar between countries and cultures. At the same time, asylum seeking and migration patterns have contributed to an increasingly multicultural situation in, for example, the previously relatively homogenous Nordic countries. In addition, an increasing interest in the societal costs of violence can be seen in the wake of the calculations of such costs in different countries. All of this will create a new level of demand for more specific insights into the mechanisms behind violence in different contexts. The current picture must be supplemented with more nuanced and focused analyses. Simultaneously, it must be expanded to encompass many more aspects and contexts of violence. The final research conference *Gender and violence: power, resistance and challenges for the future* in Göteborg, Sweden, 10-12 June 2005, can give some idea about challenges for future research:

- *new aspects* – an increased problematisation of, for example, men's subjection to violence, and of women's use of violence both within and outside of intimate relationships, as well as of violence from both men and women within gay/lesbian relationships;
- *increased complexity of analyses* – here, intersectionality is a key word; violence is connected not just to gender, but also to power relations tied to, for example, age, ethnicity, sexuality, and social class and how these interact with each other in forming a basis for violence;
- *systematic comparisons* – comparative research and statistics will be of increasing importance both within the Nordic countries, the European Union, and at a global level;
- *globalisation* – this concerns both the roots of violence and exploitation, and evaluations of interventions at an international level;
- *intervention* – both the evaluation of current societal attempts to tackle violence and new research that can form the basis for more efficient intervention measures will be needed.

In terms of research policy, the programme has meant that existing networks have been expanded and have strengthened their Nordic profile. At the same time, new contacts have been established through the programme. Opportunities have been created through meetings, seminars, workshops and conferences to develop Nordic research perspectives. However, the level of funding for the programme has not enabled in-depth comparative studies with participants from all the Nordic countries. Choosing between breadth and depth, the committee has considered in-depth studies of the situation in one country to be relevant also at a Nordic level. The development of a more integrated Nordic research perspective requires a more substantial support financially and a stronger commitment to research on gender and violence at the national level. It can also be added that the aims of the programme include the support to Nordic research communities where research is less developed. Here the programme has played a key role by supporting qualified research in this field. However, this support has not created a significant change in the asymmetry between different countries as regards resources and research milieus. The asymmetry between different countries still exists.

On the whole, the aims for research policy can be regarded as fulfilled as well as they could at this level of funding. The committee has tried to

maintain a balance between support to broad networks and to in-depth projects. Research competence in less developed milieus has also been supported.

A central *challenge for future research policy* concerns the issue of continuity within research, and of how to maintain the competence and cooperation created through the programme. The common tradition of welfare and gender equality policies within the Nordic countries constitutes a unique point of departure for research. The Nordic perspective will also be important within the European Union. In addition, the ability to show excellence within the international research community will be decisive for future Nordic research in this field.

At a more general level of social policy the programme has contributed to the dissemination of knowledge about the link between gender and violence. The budget for broader information campaigns has been rather limited and mainly enabled the web-pages and printed flyers and brochures. However, the national seminars planned to Summer and Autumn 2005 will target practitioners and policy makers more broadly. The committee has tried to support contacts between researchers and practitioners both within networks and at conferences and seminars. Here, the dissemination of knowledge and results have been most successful so far.

The central *challenge for the future* is to create an understanding among policy makers and practitioners of gendered violence as an issue not just for criminal law and social welfare interventions, but of relevance for more or less all sectors of society. A key feature of successful intervention will be the integration and coordination of measures within social welfare and integration policies as a whole. Research on practice and organisations, as well as recurring evaluations of the intervention of state agencies and its effects will be crucial. So far, many efforts have been made to map and explain violence. From now on, more research on effective intervention will be needed.

11.1 Suggestions

Drawing on the conclusions and challenges described above, the programme committee has formulated some concrete suggestions to secure future continuity in Nordic research on gender and violence, dissemina-

tion of research results, as well as improved coordination and intervention. These are aiming at the Nordic Council of Ministers' Secretary General, the ministers for Nordic co-operation and relevant thematic councils of ministers, as well as committees within the Nordic Council. The first three suggestions mainly concern the Secretary General, the ministers for Nordic co-operation, the councils for research and education, and for gender equality respectively, as well as the Nordic Council's committee on culture and education and Citizen's and consumer rights. The last suggestion concerns additional councils of ministers (such as labour, housing, economy, consumer rights, law, narcotics, the regions, welfare and health) and committees (Welfare, Business and industry).

The programme committee for Gender and Violence suggests that

- funding is made available for *the institutionalisation of a Nordic centre* that will support *international excellence* of Nordic research on gender and violence. This could be achieved at a Nordic level through an expansion of the tasks given to NIKK (the Nordic Institute for Women's Studies and Gender Research) and NordForsk (the Nordic Research Board) respectively, or it could possibly be achieved through a stronger commitment to this field of research at the national level;
- *recommendations* to the national research councils in the Nordic countries are issued, recommendations to support research in this field and to guarantee a scientific competence on gender and violence in the selection committees of the research councils, or through special reviewers of applications. This is of particular importance in relation to the countries where no special programmes in this field have been initiated so far;
- funding is made available for *the institutionalisation of dissemination of research results* and information within this field, aiming at journalists, policy makers and practitioners, for example through an expansion of the tasks given to NIKK, or through increased co-ordination between existing national information resources;
- all relevant councils of ministers, committees of senior officials and committees within the Nordic Council carries out *a thorough review* of the extent to which existing research results and knowledge on

gender and violence is integrated into the activities within the organisation of the Nordic Council and Nordic Council of Ministers.

Yhteenveto

Konsensukseen pyrkivä pohjoismainen tasa-arvotutkimus ja tasa-arvopolitiikka on saanut aikaan suuria parannuksia monella yhteiskunnan alueella. Tämä positiivinen kehitys ei kuitenkaan ole erityisen näkyvää sukupuolittuneen väkivallan alueella, esimerkiksi kun puhutaan lähisuhteissa tapahtuvasta väkivallasta ja raiskauksista, jotka kohdistuvat useimmiten naisiin ja tyttöihin. On todettava, että tasa-arvoideologia ja sen toteuttaminen yhteiskunnassa ei sinänsä poista sukupuolittunutta väkivaltaa. Tämä havainto tekee pohjoismaisesta sukupuolen ja väkivallan suhteita tarkastelevasta tutkimuksesta kansainvälisestikin kiinnostavaa ja tarjoaa mahdollisuuksia uudenaikaisille teoreettisille avauksille. Se tekee myös sukupuolittuneen väkivallan tutkimuksesta pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden kehityksen kannalta äärimmäisen keskeistä ja tärkeää. Tärkeää ja hedelmällistä on erityisesti tehdä vertailevaa tutkimusta, jotta saataisiin näkyviin Pohjoismaiden varsin samankaltaisissa rakenteellisissa ja ideologisissa oloissa tapahtuneen eriytyneen historiallisen kehityksen ja tehtyjen erilaisten sosiaalisten ja poliittisten ratkaisujen vaikutukset.

Luodakseen edellytyksiä pohjoismaiselle yhteistyölle tällä tutkimus- alalla ja mahdollistaakseen eri puolilla Pohjolaa työskenteleville tutkijoille tilaisuuden ideoiden ja tulosten vaihtoon päätti Pohjoismaiden Ministerineuvosto 1999 käynnistää viisivuotisen sukupuoli ja väkivalta – teemaan paneutuvan tutkimusohjelman. Ohjelmaan sisältyneet projektit ovat toimineet vuosina 2000-04. Jotta ohjelman tulosten levittämiseksi sekä tutkijayhteisöjen että muun yhteiskunnan tietoon ja ohjelmakomitean arvioinnille jäisi aikaa, pidennettiin ohjelma-aika vuoden 2005 loppuun. Ohjelmalle on myönnetty yhteensä 18 milj. Tanskan kruunua käytettäväksi tutkimushankkeisiin, tiedottamiseen ja ohjelmahallintoon.

Sukupuoli ja väkivalta -tutkimusohjelman ensisijaisena tarkoituksena on ollut saattaa yhteen pieniä ja hajallaan olleita pohjoismaisia tutkimus-

yhteisöjä ja samalla tukea pätevyitymistä ja tutkijankoulutusta eri Pohjoismaissa. Tavoitteeksi asetettiin luoda yhteyksiä ja tiiviimpää yhteistyötä pohjoismaisten sukupuolittuneen väkivallan tutkijoiden välille, tukea heikommin kehittyneitä tutkimusmiljöitä ja lisätä tutkimusalan näkyvyyttä. Tavoitteena on myös ollut saada aikaan kattavampi näkemys jo olemassa olevasta tiedosta sekä Pohjoismaissa että niiden ulkopuolella sekä tuottaa uutta tietoa keskeisiksi määritellyistä ongelma-alueista. Tärkeänä tavoitteena on myös ollut pyrkimys tutkimusalan vakiinnuttamiseen Pohjoismaissa.

Tutkimusohjelmaa on johtanut Pohjoismaisen Ministerineuvoston asettama ohjelmakomitea. Komitealla on ollut yleisvastuu ohjelman aloittamisesta ja hallinnasta. Komiteassa on ollut yksi jäsen kustakin Pohjoismaasta ja lisäksi tarkkailija itsehallintoalueilta. Ohjelman hallinnointia on hoitanut Pohjoismainen Tutkijankoulutusakatemia NorFA (2000-04)/ Nordforsk (2005), joka on Ministerineuvoston alainen organisaatio ja vastaa pohjoismaisesta yhteistyöstä tutkimuksen ja jatkokoulutuksen alalla. Ohjelman sihteeristön ovat muodostaneet tieteellinen koordinaattori, joka on toiminut myös komitean sihteerinä, ja hallinnollinen projektivastaava.

Yleistavoite oli siis lisätä tietoa sukupuolen, väkivallan ja kulttuurin suhteista. Tämän tavoitteen toteuttamiseksi ohjelmakomitea määritteli neljä tutkimuksen osa-alueita, joihin kohdistuvaa tutkimusta erityisesti etsittiin sekä hakuilmoituksissa että konferenssikutsuissa:

- valta, väkivalta, seksuaalisuus ja uhriuttaminen sukupuolisdonnaisena prosessina,
- vanhemmuus, sukupuoli ja väkivalta: vanhemmuus sukupuolittuneena instituutiona,
- maskuliinisuus ja väkivalta toistensa rakentajina ja miesten hallitsevan ja naisten alistetun seksuaalisuuden kulttuuriset määritelmät,
- ”Kulttuurin” ja ”kulttuurien” merkitys sukupuolen ja väkivallan yhteydelle.

Ohjelman toisen puoliskon aikana on haettu myös projekteja, jotka käsittelevät ihmiskauppaa ja prostituutiota.

Ohjelman nyt päättyessä ohjelmakomitea voi todeta, että tiedollisesti arvioituna ohjelma on auttanut raivaamaan tietä uusille näkökulmille

pohjoismaisessa väkivaltatutkimuksessa. Kaiken kaikkiaan ohjelma on onnistunut hyvin toteuttamaan tiedolliset tavoitteensa. Neljä esiin nostettua osa-aluetta ovat eräistä puutteista huolimatta taanneet pohjoismaisesti huomattavan lavean tiedollisen kehityksen mahdollisuuden ja aktiivisesti tukeneet myös uusien tutkimusaiheiden aloittamista.

Jos ajatellaan tämän alan tutkimusta jatkossa, voidaan sanoa, että suuret linjat on nyt vedetty sekä tutkimuksessa että yhteiskuntapolitiikan tasolla. Tällä hetkellä meillä on jo suhteellisen selkeä kuva väkivallan laajuudesta ja erityisesti naisten uhriksi joutumisesta Pohjoismaissa. Miesten naiseen kohdistama väkivalta on nostettu poliittiselle asialistalle sekä YK:ssa että EU:ssa, ja väkivallan yhteys sukupuolten välisiin epätasapainoisiin valtasuhteisiin on sekä poliittisten julistusten että toimintasuunnitelmien lähtökohtana. Käytännön toimenpiteitä – erilaisia interventiota – selvitetään eri tasoilla. Väkivallan ja sarron käsittäminen ja sen muotojen kuvaus kulkee samoja linjoja pitkin eri maissa ja kulttuureissa. Pakolaisten ja maahanmuuttajien tulo on lisännyt aiemmin varsin homogeenisten Pohjoismaiden kulttuurisen todellisuuden kirjoa, ja väkivaltaa koskevia käsityksiä ja määritelmiä joudutaan miettimään yhä uudelleen. On alettu myös kiinnittää huomiota sukupuolittuneen väkivallan yhteiskunnalle aiheuttamiin kustannuksiin. Kaikki nämä tekijät tulevat asettamaan tutkimukselle vaatimuksia yhä täsmällisemmän tiedon saamiseksi mitä erilaisimmissa tilanteissa esiintyvän väkivallan taustalla vaikuttavista mekanismeista. Kuvaa väkivallasta on sekä tarkennettava että laajennettava kattamaan yhä useampia tekijöitä ja konteksteja.

Tutkimusohjelma on mahdollistanut sen, että jo olemassa olleet verkostot ovat voineet laajentua pohjoismaisen yhteistyön suuntaan ja samalla ohjelman avulla on luotu aivan uusia kontakteja. On luotu edellytyksiä sille, että kokouksissa, seminaareissa ja työtapaamisissa osanottajat ovat voineet kehittää yhteisiä pohjoismaisia tutkimusnäkökulmia. Ohjelman käytettävissä olleet varat eivät toisaalta ole mahdollistaneet syvemmälle meneviä kaikkiin Pohjoismaihin ulottuvia vertailevia tutkimuksia. Valinnoissaan laveuden ja syvyyden kesken ohjelmakomitea on katsonut, että yhtä Pohjoismaata koskeva syventävä laadullinen tutkimus voi olla merkittävää koko pohjoismaisen miljöönn kannalta. Integroidumman pohjoismaisen tutkimusperspektiivin kehittäminen vaatisi suurempia voimavaroja, kuin mihin nyt on ollut mahdollisuus. Ohjelmassa on myös pyritty tukemaan heikommin kehittyneitä tutkimusyhteisöjä ja tässä ohjelma on

voinut vaikuttaa ratkaisevasti tukemalla liikkeellelähtöjä eräin paikoin. Tämä ei tietenkään vielä korjaa tälläkin hetkellä eri maiden kesken vallitsevaa tutkimusresurssien epätasaista jakautumista.

Tulevan tutkimuspolitiikan haasteeksi jää taata väkivallan tutkimuksen jatkuvuus ja nyt rakentuneen kompetenssin ja pohjoismaisen yhteistyön ylläpitäminen. Pohjolan yhteinen hyvinvointi- ja tasa-arvopoliittinen perinne tarjoaa tämänkaltaiselle tutkimukselle ainutlaatuiset lähtökohdat, joista on hyötyä myös koko EU:ta ajatellen. Tässä voisi olla mahdollisuus sekä pohjoismaisen että kansainvälisen huippututkimuksen – ja sosiaalisten innovaatioiden – kehittämiseksi. Sen vuoksi ohjelmakomitea esittää, että Pohjoismaiden Ministerineuvosto

- varaisi resursseja, jotta pohjoismainen sukupuoli ja väkivalta – tutkimus voitaisiin institutionaalisesti kehittää kansainväliselle huipputasolle. Tämä voisi tapahtua esimerkiksi NIKKIn tai NordForskin tehtäväaluetta laajentamalla.
- valmistelisi suosituksia Pohjoismaiden kansallisille tutkimustoimikunnille, jotta ne rahoittaisivat tutkimusohjelmia ja pitäisivät huolta alan kompetenssin hyväksikäytöstä rahoituspäätösten valmistelussa. Tämä on erityisesti tärkeää siellä, missä väkivallan tutkimukseen ei aiemmin ole satsattu.

Sukupuolen ja väkivallan tutkimus on tärkeä tutkimusalue ja sillä tapahtunut on auttanut kehittämään kysymyksenasetteluja ja teoreettista ajattelua myös muilla tutkimuksen aloilla. Tutkimuksen tarkoitus ei kuitenkaan ole yksinomaan herättää keskustelua tai nostaa esiin uusia tutkimusaiheita. Tutkimuksella on myös painava poliittinen merkitys ja sen tarkoituksena on myös vähentää väkivaltaa yleensä ja miesten naisiin ja lapsiin kohdistamaa väkivaltaa erityisesti. Väkipalta on sekä sosiaalinen, yksilöllinen että kulttuurinen ongelma, johon täytyy voida puuttua tehokkaammin kuin nyt on asian laita. Tulevaisuuden suurin haaste on saada poliitikot ja viranomaiset ymmärtämään, että sukupuolittunut väkivalta ei ole vain kriminaali- tai sosiaalihuoltoa koskeva ilmiö, vaan sen vaikutukset ulottuvat useimmille yhteiskunnan sektoreille. Väkipaltaan puuttumisen ja väkivallan vähentämisen kannalta on ratkaisevaa, kuinka tehokkaasti eri alojen toimenpiteet pystytään integroimaan kokonaisuudeksi,

josta vastaavat kaikkien relevanttien sektorien toimijat yhdessä. Ohjelma-komitea ehdottaa sen vuoksi, että Pohjoismaiden Ministerineuvosto

- suosittelisi relevanteille jaostoille ja komiteoille sukupuolta ja väkivaltaa koskevan tiedon integroimista toimintaan. Pohjoismaiden Neuvostossa ja Ministerineuvoston organisaatiossa,
- vaikuttaisi siihen, että alan tutkimustiedon levitystä journalisteille, poliitikoille, virkamiehille ja käytännön toimijoille voitaisiin keskittää ja ylläpitää, esimerkiksi antamalla se NIKK:in tehtäväksi.